...ТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилетинген

...ШЫН

...ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ ...Л ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1955 АВГУСТ 10 СРЕДА № 160 (3354)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

«Туапсе» деп совет танкерниң моряктарының Москвада келгени (1 арын).

Парламентилер аразының Эвилелинде киржип турар ССРЭ-ниң Парламент бөлүүнүң хуралы (1 арын).

Партияның XX съездизинге алдар кылдыр (1 арын).

Мал чемниң белеткелин бедик темпилиг чорудар (1 арын).

Кызыл хоорайның партия активиниң хуралы (2 арын).

Жданов аттыг колхозта (2 арын).

А. Солаан-оол — Комбинатты чаа негелделерге дүүштүр тургузар (2 арын).

А. Адыгжы. — Культура-чырыдышкын ажылында четпестерни чайладыр (3 арын).

С. Сюрюн-оол. — Чаа шулуктер (3 арын).

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР (3 арын).

Мих. Шолохов.—Андарган кур чер (3—4 арыннар).

УЛУС ДЕМОКРАТИЯЗЫНЫҢ ЧУРТТАРЫНДА (4 арын).

Аныяктарның болгаш студентилерниң бешки Бүгү-делегей фестивали (4 арын).

Президент Эйзенхауэрге болган парлалга конференциязы (4 арын).

Бүт-бөмбүүнүң тадазы-биле ССРЭ-ниң кубогу дээш (4 арын).

...лчыннарның культура-амыдыралынче сагыш салыышкынны күштелдирер

...Көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларын ...ам ыңай хөгжүдериниң бедик көрүүшкүнүн чедип алыр дугайында ...ЭКП ТК-ның январь Пленуму төөгүүг доктаалды хүлээп алган. Бо доктаалдың амыдыралга чедиишкинниг күүсетиннеринге малчыннарның ролю улуг. Колхозтарның, совхозтарның малчыннары ниитиниң малының баш санын көвүдетпишаан, мал ажылының продуктузун бүдүрерин чайгылыш чокка бедидип турар.

Чуртка эштги, сүттү, дүктү болгаш малдың өске-даа продуктуларын элбекшидери дээш малчыннар социалистиг чарышты улам-на калбартып, күш-ажылчы чедиишкиннерни чедип ап турарлар. Таңды районның «Революцияның чалбыыжы» колхозунуң Марачевкада, Бин-Хем районның «Кызыл тараачын» колхозтуң фермаларының ажылдакчылары бо чылдың 9 айларның иштинде инек бүрүзүнден ортумаа-биле 926—948 литр сүт саалдазын алган. Улуг-Хемде «Күш-ажылдың хостуу» колхозтуң малчыннары малдың эткир продуктулуун бедидери дээш демисешпишаан, малдың чайгы семиртилгезин эки организастаан болгаш хонук санында семиртилгеде инектерниң бирээзинден-не бир килограмм чедир немелде деңзини ап турар. Бо чылын областың элээн хөй колхозтарының хойларындан эрткен чылгыларынан хөй дүк кыргылдазы алдынган. Бо бүгү болза, колхозтарның болгаш совхозтарның малчыннарының кызымаккай күш-ажылының түңнели-дир.

Малды одарладырына таарымчалыг чаягаар бүткен элбекшилдиг одарларны долузу-биле ажыглаарын барымдаалаан малчыннар ырак-узак черлерде, ыраккы одарларда чурттап турары бистиң ооласта чаңчыл апарган. Мынчангаш, малчыннарның культурлуг болгаш чуртталга амыдыралынче сагыш салыышкынын күштелдирери колхозтар баштаар черлериндеп, совхозтар директорларындан болгаш ында партия эге организацияларындан негетинин турар.

Баа-Хем районның «Сталинчы орук» көдээ ажыл-агый артелиниң баштаар черн болгаш ында партия эге организациязы малчыннарның амыдыралынга таарымчалыг байдалды тургузарынче угланган элээн ажылдарны кылган. Малчыннарга чурттаганың 6 бажыңнарын тутхан, көжүп чоруурунга таарымчалыг болзун дээш 7 майгыннарны чайлага сүт-бараан фермазының ажылдакчыларынга даарап берген. Сүт-бараан фермазында көжер библиотеканы организастаан, солуннарны, журналдарны аңаа саадал чокка чедирип берип, кино көргүзүүн доктаамал организастап келген. Агитас-массалыг ажылды ында бедик деңнелде тургускан, малчыннарның турлагларында көргүзүг болгаш хүндүлел самбыраларын, чуруктмондажтарын кылган. Малчыннарга садыгны үргүлчү чедирип берип турар. Ол колхозтуң малчыннары бо чылын түгле демир-орунну безин 30 ажыгны садып алганнар. Сагыш салыышкынынга бүргетирген малчыннар күш-ажылчы көргүзүглерин улам-на бедидип, чаа-чаа чедиишкиннерлиг болуп турар. Сүт саалдазы бедзөн, малдың семиртилгези эки организастатынган.

Мурнуку чылдарга дөмейлээрге бо чылын малчыннарга чуртталга бажыңнары тудуп турар колхозтарның саны көвүдээн. Малчыннарның амыдыралынче сагыш салыышкыны кайда-ла эки болдур, ында ыракта чурттап турар бис дээр бодал оларга турбас, культура оларның амыдыралынче улам-на ханылап кирер. Колхоз суурундан ыракта-даа чурттап турза, колхоз суурунда ышкаш культурлуг чурттап олурар малчыннар бисте хөй. Чижээ, Бин-Хем районның «Кызыл тараачын» колхозунуң малчыннары чуртталга бажыңнары-биле, кызыл-булун, радио-биле хандыртынган.

Ындыг болза-даа чамдык районнарның партия, совет организациялары, элээн хөй колхозтарның баштаар черлери малчыннарның культура амыдыралынче сагыш салбайн турар. Бай-Тайга районнуң «Мурнакчы», Сталин аттыг болгаш Молотов аттыг колхозтарының сүт-бараан фермаларында ажылдаарынга эптиг эң бөдүүн байдалдар безин тургустунмаан. Сүттү хүлээп алыр болгаш ажылдап кылыр оран-сава фермалар санында эвес, бөдүрээлер, халаттар, аржыылдар чедишпес, сүт машиналары чамдык фермаларда чогудан сүттү хайындырып турар. Малчыннарны чурттарга бажыңнары-биле четче хандырбаан, оларның өглериниң септелгезин кылбаан. Малчыннар ортузунга тайылбыр массалыг ажылдар базала куду деңнелде, кызыл-булуннар, көжер кызыл өглер, библиотекалар чок. Лекция, беседа, кино, концерт көргүзүүн доктаамал организаставайн келген.

Эрзин районнуң «Чаа орук», Улуг-Хем районнуң Калинин аттыг, Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы», Сүт-Хөл районнуң Сталин аттыг колхозтарында байдал моон дээредевес. Ол колхозтарның баштаар черлери малчыннарның негелде хереглелин хандырып бербеин келген. Хереглел бараанныларына малчыннарның негелдези улуг. Ырак одарларда чурттап турар малчыннарга бараанны чедирип садарын райполар организастаар хүлээлгелиг. Ол ышкаш колхозтарда магазиннерже калбак хереглелдиң бараанныларын элбекшилдин-биле чедиреринин хемчеглерин алыр херек.

Ламык ажыл-хереги кижилер шиитпирлээр болганда кижилер дугайында сагыш човаашкын, эң ылангыяда малчыннарның культура-амыдырал деңнелин эвижидер дугайында сагыш човаашкын көдээниң партия, совет, комсомол организацияларының, колхозтар баштаар черлериниң, совхозтар дирекцияларының кичээнгейинге турар ужурлуг.

Малчыннарның кыштагларынга, чазагларынга, күзеглеринге, чайлагларынга таарымчалыг бажыңнарны тудар херек. Чайгы үелерде чайлаглаашкынны чөп ажыглаары-биле чаъс өтпес пес-биле шыпкан өглер, майгыннар-биле малчыннарны хандырза чогуур. Шагның үе байдалынга таарыштыр малчыннарның идиихеп-биле хандыртынарынга колхозтар баштаар черлери дузалажыр хүлээлгелиг.

Политик-кижизидилгелиг ажылды малчыннар ортузунга эвижидерин СЭКП райкомнары, колхозтарда, совхозтарда партия эге организациялары чедип алыр ужурлуг. Малчыннарның турлагларынга көргүзүг, хүндүлел самбыраларын, лозунг, плакаттарны кылыр херек. Хана солуннар, агитхуудустар үндүрүлгезин, лекция, беседаларны доктаамал чорударын чедип алыры негетинин турар. Малчыннар ортузунга агитация кылырынга көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглеринден, партия, комсомол кежигүннериндеп доктаамал агитаторларны тургузар, малчыннарга эртемниң болгаш мурнакчы дуржулганың чедиишкиннерин өөредир херек. Зоотехния болгаш ветеринария эртемнериниң билиглерин малчыннарга өөредири — зоовет тускай эртемниглерниң хүлээлгези.

Ыраккы одарларда малчыннарга эмчи дузазы чедирерин бедик деңнелге тургузары негетинин турар. Колхозтарда медпункт ажыдакчылары малчыннарның аал-оранынга барып, оларга медицина эртеминиң дугайында, арыг-шевер дугайында болгаш өске-даа темаларга лекция беседаларны чорудар ужурлуг. Малчыннарның турлагларынга кино, концерт көргүзүүн доктаамал организастаар талазы-биле хемчеглерни областың культура эргелиндеп эгелээш районнарның культура киллистеринге чедир алыр ужурлуг. Ниитиниң малын өстүреринге, оон продуктулуун бедиринге бүгү күжүн берип турар малчыннар дээш сагыш салыышкынын чер-черниң партия, совет, көдээ ажыл-агый органнары хүн-бүрүнүн практиктиг ажылының кичээнгейинге тургузар херек.

Молдав ССР. Республиканың найыслалы Кишинев хоорайның Ленин аттыг проспектизи.

Фото П. Лисенкиннии. СЭТА-ның фотохрониказы.

Парламентилер аразының Эвилелинде киржип турар ССРЭ-ниң Парламент бөлүүнүң хуралы

ССРЭ-ниң Парламент бөлүүнүң хуралы бо чылдың август 5-те Кремльге ССРЭ-ниң Парламент бөлүүнүң даргазының оралакчызы депутат М. А. Ясновтуң даргалааны-биле болуп эрткен.

М. А. Ясновтуң дыңнатканы болза, ССРЭ-ниң Парламент бөлүүнге бо хүнге чедир 1250 депутаттар кирген, ынчаарга олар ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бүгү депутаттарының ниити санының 92 хуузу болур.

ССРЭ-ниң Парламент бөлүүнүң дугайында дүрүмге үндезилээш ССРЭ-ниң Парламент бөлүүн мурнунда тургузуп турда тургустунган түр бюронуң орнунга ССРЭ-ниң Парламент бөлүүнүң комитедин ол хуралга сонгуп тургускан.

ССРЭ-ниң Парламент бөлүүнүң составында кирген: ССРЭ-ниң Парламент бөлүүнүң даргазы депутат Шепилов Д. Т., ССРЭ-ниң Парламент бөлүүнүң даргазының оралакчылары депутаттар Куусинен О. В., Яснов М. А., Парламентилер аразының Эвилелинин Чөвүлелинде ССРЭ-ниң Парламент бөлүүнүң төлээлекчилери депутаттар Михайлов Н. А., Палецкис Ю. И., ССРЭ-ниң Парламент бөлүүнүң секретары депутат Лебедева З. А.

ССРЭ-ниң Парламент бөлүүнүң комитединиң кежигүннеринге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттары Абзалон-Саксе А. О., Алиев К. Э., Андреев А. А., Габдуллин М., Ибрагимов М. А., Иллисон Л-Ф. А., Иманкалыкова З., Каиров И. А., Камалов С., Ломтатидзе К. В., Лупан А. П., Петросян Г. Б., Сафронов А. М., Тихонов Н. С., Турсун-Заде М. олар сонгутканнар.

Парламентилер аразының Эвилелинин бо чылдың август 25-те Хельсинкиге болур 44-кү конференциязына баар ССРЭ-ниң Парламент бөлүүнүң төлээлерин ол хуралга сонгаан. Төлээлерниң составынга 29 депутаттар—ССРЭ-ниң Парламент бөлүүнүң кежигүннери сонгутган.

К. Маркстың болгаш Ф. Энгельстин Чогаалдарының ийиги тому

К. Маркстың болгаш Ф. Энгельстин Чогаалдарының ийиги үндүрүлгезинин ийиги томун СЭКП ТК-ның чанында Маркс—Энгельс—Ленин—Сталинның институту белеткээн болгаш Күрүнеин политиктиг ном үндүрер чери ону парлап үндүрген.

1844 чылдың сентябрьдан 1846 чылдың февральга чедир үени томда хаара тудуп турар. Ол томнуң эгезинде К. Маркстың болгаш Ф. Энгельстиң кады бижээни «Ыдыктыг өг-бүле» азы «Шүгүмчүлелдиг шүгүмчүлелин «шүгүмчүлели» дээр чогаалды киирген, ында диалектиктиг болгаш төөгү материализминиң элээн каш чүүлдерин бижээн. Делегейниң социалистиг литературазының эң эки чогаалдарының бирээзи деп Ленинниң санааны Ф. Энгельстиң «Англияда ажылчын ажыгының байдалы» деп ажылын, а ол ышкаш Энгельстиң чугааларын база чүүлдерин ол томда киирген. Бо ийиги томда киирген ажылдар эртемниг коммунизмниң тыпгырының болуушкунунда чугула үе чаданы көргүзүп турар.

(СЭТА).

Партияның XX съездизинге алдар кылдыр

Бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүседир дээш

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XX съездизинге чедиишкиннинг ужуражыры-биле социалистиг чарышты калбарткаш, культура эргелелиниң типографиязының коллективи бешки беш чылдың планын ноябрь 20-де, а 1955 чылдың бүдүрүлге онаалгазын декабрь 21-де—хуусаа бетинде күүседирин хүлээнген.

Алган хүлээлгениң ажыл-херек кырында боттанып эгелээнин июль айның түңнели чугаалап турар. Типографияның коллективи июль айның планын ниити продукция талазы-биле — 109,8 хуу, бараанныг продукция талазы-биле — 103 хуу күүсеткен. Чарышка коллективтиң цинкография цехи (начальниги эш Шошин) тиилекчи болган. Ол цех июль планын 139,3 хуу күүсеткен.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң болгаш бот-үнеин чиигедириниң планын типография күүсеткен. Чарышка алган хүлээлгезин күүседир дээш демиселге бүгү профессияның кижилери идеикейлиг киржип турар. Оларга өрүкчү Окулова, парлакчы Понамарёва, дептерлекчи Саморокова, линотипист Королёва, цинкографчы Михеев болгаш оон-даа өске эштер хамаржыр.

Ийи декаданың көргүзүү

Ыяш заводунуң ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары бөдүүнүң коллективинин мурнакчы адын сыкпайн турар. Олар бүдүрүлгениң ай болгаш квартал планнарын чогуур өйүнде үлегерлиг күүседип турар.

Завод июль айның ийи декадазының бүдүрүлге онаалгазын 112,4 хуу күүсеткен. Бо үениң дургузунда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын 129,9 хуу күүсеткен. Дилген ыяш материалдарының бот-үнезин чиигедиринге коллектив кеспү чедиишкиннерлиг болган.

Бир кубометр дилген ыяштың бот-үнезин 153 рубль 46 копеек чиигедир планныг тургаш, херек кырында 150 рубль 74 копеек чедир чиигеткен. Моон түңнелинде коллектив чыылда планын 194 мун рубль чедир күүсеткен.

Ыяш заводунда ам үеде бүдүрүлге планын күүсетпейн турар ажылчын чок. Ажылчыннарның 40 чедир хуузу бүдүрүлге планын ажыр күүседирин чедип алган. Ында эш Потылицынаның баштаан бригадазы хүн нормазын 162 хуу, эш Казанцевтиң бригадазы — 160 хуу, эш М. Тажынның бригадазы 140 хуу күүседип турар.

Ажылчыннардан эштер Хертек, Кислица, Понамарёв олар шалычы ажылдап, хүн нормазын өүдүн чартыктан ажыр күүседип турар. Съездге алдар болдурган социалистиг чарышка шылгаракчы болур дээш кижи бүрүзү эрестиг ажылдап турар.

Чарыштың баштайгы түңнели

Кызылдың аъш-чем комбинадының коллективи бо хүннерде улуг күүсеннишкиннибиле ажылдап турар. Оларны чүткүүдүг күш-ажылче партияның ам болур съездизинге алдар болдурган социалистиг чарыш сорук киирип турар.

Аъш-чем комбинады июль айның бүдүрүлге онаалгазын ниити-даа, бараанныгдаа продукция талазы-биле ажыр күүсеткен. Съезд мурнунуң күш-ажылчы өөлчээнге киргеш, комбинатчылар бүдүрүлгечи чаа көргүзүглерни чедип алган.

Дуржулгалыг бригадир эш Качалованың баштааны кондитержилериниң бригадазы-биле эш Золотухинаның баштааны хлеб быжырыкчыларының бригадазы үреттүнелдиг ажылдап, социалистиг чарыштың мурнакчылары болуп турар. Кондитержилериниң бригадазы июль айның планын 156 хуу күүсеткен. Бригаданың кежигүннериндеп эштер Ховалыг, Грохова, Хертек олар эки ажылдап, хүн-нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар.

Хлеб быжырыкчыларының бригадазы кондитержилерден база тудавайн турар. Хлеб быжырыкчылары эштер Нелюбова, Зименина, Блинова олар үлегерлиг ажылдап, эки шынарлыг хлеб-булочка кылыгларын берип турар. Комбинатчылар 1955 чылдың бүдүрүлге онаалгазын ниитидаа, бараанныг-даа продукция талазы-биле хуусаа бетинде долдур күүседир, продукцияның бот-үнезин улам чиигедир деп хүлээлгени социалистиг чарышка алган, Кызылдың даараныла комбинадының кыйгырыын бир үн-биле хүлээп алган. Ийи коллективтиң кайызының-даа эки көргүзүглерни чедип алганын чарыштың июль айда түңнели тодаргай бадыткаан.

Колхозчуларга концерттер

ВЛКСМ Өвүр райкому биле районнуң культура киллизиниң организастааны уран-чүүл бөлгүмү «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң сиген шөлдеринде, сүт-бараан фермаларында ажылдап турар колхозчуларга 5 катап концерт көргүскен. Уран-чүүл бөлгүмүнүн киржикчилери колхозчу ажыл-ишчилерге СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлериниң талазы-биле беседаларны чорудуп турарлар.

Уран-чүүл бөлгүмү ам «Совет Тыванын 5 чылы», «Торгалыг» колхозтарының сиген шөлдеринде бригадаларга концерт көргүзери-биле чорупкан.

Мал чемниң белеткелин бедик темпилиг чорудар

Ажылдың темпизин дүргедедир

Бай-Тайга районнуң колхозтары сиген кезилдезиниң планын август 5-ке чедир түгле 14,2 хуу күүсеткен. Сиген ажаап алышкынының хожудап турар чылдааның районнуң партия, совет организацияларының болгаш колхозтарның, МТС-тиң удуртукчулары сиген үнмээнинде болгаш үргүлчү чаашкын болуп турарында деп тайылбырлап турар, шак ындыг хөөннер чүвениң шынынга дүүшпес. Сиген кезилдезинге болгаш силос салыышкынынга белеткел дыка четпес болганындан, бо чугула кампанияны организас чок чоруткаңындан мал чемнериниң белеткели онза хожудап турар. МТС керээ өзугаар колхозтарга 3 муң гектар сигенни кезип, ажаап бээр хүлээлгелиг, ындыг-даа болза, дыка эвээш сиген белеткээн.

МТС-тиң «Тиилелге» колхозта ажылдап берип турар эш өлчей-оол удурткан агрегадының сиген кезер машина кошкан «ХТЗ» деп трактору үргүлчү үрелип келген, ынчангаш 27 хонукта түгле 11 гектар шөлдүң сигенин кескен.

Колхозтарның баштаар черлери болгаш машина-трактор станциязы мал чемнериниң белеткелин чорудуп турар бригадаларның болгаш агрегаттарның ажылын бедик бүдүрүкчүлүг кылдыр организастаары онза негетинин турар. Соруулга болза, сиген ажаап алышкынын, мал чемнериниң силостаашкынын дарый доозар дээш бүгү болдунар аргаларны ажыглаары болур.

Мурнакчы бригадалар

Бин-Хем районнуң Кочетов аттыг колхозтуң № 2 хову бригадазы (бригадири эш Осипов) мал чемнерин белеткээр ажылды чедиишкинниг чорудуп турар.

Колхозтуң баштаар чери ол бригаданың күжүн санап көргеш, июльдуң 30-ге чедир 5000 центнер сигенни белеткээрин бригадага онааган. Сигенчилер ортузунга социалистиг чарышты эки организастааның түңнелинде, бригада август 4-ке чедир 6300 центнер сигенни ажааган. Бригадир эш Осипов бо чылын Бүгү-эвилелдиң көдээ ажыл-агый делгелгезинге чорааш келген. Ол болза, бодунуң аңаа көрген чүүлдериниң дугайында беседаларны колхозчуларга кылып берип турар.

Бригадада сараттакчылар Биче-оол Ёнзак (звено удуртукчузу), Василий Дагба, Архип Найдынмай олар хүн-бүрүнүн ажыл нормазын 150—170 хуу күүседип турарлар.

Колхозтуң № 1 хову бригадазы (бригадири Маады Барыңма) августуң 4-ке чедир 5000 центнер сиген белеткээр планын база-ла күүсеткеш, ам немелде онаалданы күүседип эгелээн.

Ол колхоз бо чылын ниитизи-биле 1700 тонна сиген белеткээр планныг. Сиген кезилдезиниң кампаниязын тараа ажаап алышкыны-биле каспырлаштырбас дээш колхозчуларның чүткүүдүг демиселинин ачызында ам ында сиген ажаап алышкыны доостур чоокшулап турар. Ынчангаш колхозтуң бүгү күштерин ам быжып турар тараанның ажаап алышкынынче чаңгыс аай угландырар арга бар болуп турар.

Машиналарны долу бүдүрүкчүлүг ажылдадыр

Кызыл районнуң «Тиилелге» колхозунда Кызыл МТС-тин сиген ажаап алышкынында ажылдап турар агрегадында күш-ажылдың сагыла-чуруму кошкак тургустунган. Ынчангаш ында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү дыка куду болуп турар.

МТС керээ өзугаар колхозка сиген белеткеп бээриниң планын түгле 28,9 хуу күүсеткен. Эш Давыдов «КС-10» деп бөду чоруп сиген кезер машина-биле хүнде 30 гектар сигенни кестирер тургаш, түгле 13—15 гектарны кестирип, сиген сараттаар машина-биле ажылдап турар эш Заков ажыл нормазын күүсетпейн келген. Тракторист эш Манапников тракторга кошкан дырбааш-биле сиген бөлдүрүп тургаш, сигенни четче бөлбейн, каап турар түүл бар, ол хүнде 50 гектар сигенни бөлер тургаш, 40 гектарны бөлүп турар. «У-2» деп машина-биле сиген хөпээннээр нормазын эш Ячин күүсетпейн турар.

Сиген шөлдеринде ажылдап турар кижилерниң хонар оран-сууру кылдынмаан, ынчангаш олар кежээнин-не бажыңнарынче чаңгылай бээр болгаш хүндүс орай ажылга үнүп турар. Көгел, Балыкпан, Дары-Базыр аъттың сиген кезер машиназ-биле хүнде 4,5 гектар сигенни кезер тургаш, түгле 3 гектарны кестирип, Кызыл-оол, Көгел-оол, Серен олар аът дырбаажы-биле сиген бөлер нормазын күүсетпейн турар. Колхозтуң сиген ажаап алышкынын чорудуп турар бригадазы 300 тонна сиген белеткээр планныг, август 1-те чедир 100 ажыг тонна сигенни сараттап алган.

МТС-тиң агрегады болгаш колхозтуң сиген ажаап алышкынында бригадазы сиген ажаап алышкынын болгаш чемнер силостаашкынын дүрген доозар дээш күш-ажылды организастаар хүлээлгелиг.

Сиген шөлдеринде

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозу 23 муң центнер сиген белеткээр планныг тургаш, 15 муң 700 центнер сигенни белеткеп алган. 2250 центнер силос салдынган. Колхоз ногаан суланың кезилдезинче эгелеп кирген.

Маленков аттыг көдээ ажыл-агый артели сиген ажаап алышкынын дүрген доозар дээш элээн хемчеглерни ап турар. Колхоз мал чемнериниң белеткелиниң планын 62 хуу күүсеткен.

Дроздов алышкыларның күш-ажылы

Бин-Хем МТС-тиң механизаторлары Александр Дроздов биле Михаил Дроздов ийи алышкылар районнуң колхозтарының силос салыр 14 оңгарларын, 3 ногаа шыгжаар черлерин чаңгыс машина-биле хүн, дүнүүн ээлчээн ёзугаар казып, бир айның дургузунда 6 колхозтарны эргип доосканнар.

Оларның кайызы-даа бир ээлчегде 60 кубометр ишкир черни кастырар тургаш, ийи үш чедир норманы күүседип келгеннер. Ылаңгыя «Кызыл сылдыс» колхозтуң 455 кубометр ишкир 3 силос оңгарларын олар түгле 3 хүнүнүн дургузунда кастырганнар.

Ынчаарга районнуң колхозтары силос салыышкынын багай организастап, кастынган оңгарларны чогуур үезинде дерип ажыглавайн турары канчап-даа таарышпас.

Колхозка шеф

Сүт-Хөл районнуң Суг-Аксы суурунуң организациялары районнуң колхозтарынга шеф дузаламчызын көргүзүп турар.

Харылзаа конторазының, курбанкының болгаш райпо коллективтери «Сталинчы орук» колхозка 6,8 тонна сигенни кескеш, сараттап берген.

„Туапсе“ деп совет танкерниң моряктарының Москвада келгени

Тайвань оргулуктуң мурнуу талазында АКШ-тың шериг-далай күштериниң контролюнда турар ажык сугларга чоруп чораан, бир чыл бурунгаар шериг судноузунга дүрүм чок өзу-биле туттуруп хоругдаткан «Туапсе» деп совет танкерниң командазының составындан 29 моряктар август 5-те Москвада ээп чедип келген.

Ээп чаныр келгеннериниң аразында— «Туапсе» деп танкерниң капитаны А. А. Калинин, оон дузалакчылары Д. П. Кузнецов, Б. А. Меркулов, А. К. Горебец, улуг механик А. С. Беспалов, боцман И. Я. Яковенко, матростар И. Я. Павленко, Н. Ф. Федоров, В. Г. Небесный болгаш оон-даа өскелер бар.

Внуково аэродромунга моряктарны далай флодунуң министри В. Г. Бакаев, оон оралакчылары, Москванын хөй-ниитизиниң төлээлекчилери, найыслалдың пионерлери, «Туапсе» деп танкерниң командазының ээп чаныр келген кежигүннериниң төрелдери, чоок таныш-көрүштери уткуп алган.

Аңаа болган митингге чүве чугаалаанар: далай флодунуң Министерствозунуң политиктиг эргелелиниң начальниги В. И. Румянцев, далай флодунуң министриниң оралакчызы Н. Н. Долинский, далай болгаш суг флодунуң ажылчыннарының профэвилел ТК-зының даргазы А. И. Кеэдин.

«Туапсе» деп танкерниң капитаны В. А. Калинин харыы кылдыр чүве чугаалаан. Оон медеглээни:

— Чан Кай-шиниң дүржок дерзин лагерьлеринге дыка хөй аар бергелерге бистер таварышкан бис, ынчалзажок бистер ол бергелерни быжыг туруштуу-биле шыдажып эртивис. Чүге дээрге, бодунуң ынак иезин—Төрээн чуртунга совет моряктың ынакшылын бичин-даа кошкадыптар ындыг күш чок болгаш кажан-даа турбас.

(СЭТА).

«Барлык» совхозта

«Барлык» совхозта мал чемн белеткээр ажыл эки чоруп турар. Сиген ажылында № 1 бригада 45 сараат тургускан. Сараат тургузукчуларында Х. Седип, М. Баян-оол, М. Сюрюн олар хүнде 40 центнер сиген сараттаар тургаш, 60 центнер чедирип турарлар.

Кызыл хоорайның партия активиниң хуралы

Кызыл хоорайның партия активиниң чоокта чаа болган хуралы СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң түннелдериниң дугайында СЭКП хооркомунуң секретары эш **Анкудиновтуң** илеткелин чугаалашкан.

— Июль Пленуму бистиң партиявыстың болгаш улузувустуң амыдыралынга улуг болуушкун болган,— деп илеткелчи чугаалаан.— Пленумнуң шиитпирин бүгү совет кижилер улуг сорук киришкин-биле ужурашкан болгаш ону амыдыралга чедишкинниг боттандырарынга боттарының бызыг бүзүрелин илергейлеп турарлар.

Партияның XX съездизинге алдар болдурган социалистиг чарыш бүгү чуртта калбарган. Съезд мурнунуң социалистиг чарыжының күчүлүг чалгыы Тываның үлетпүрүнүң эр, хереөжен ажылчыннарын күш-ажылчы чаа көдүрлүүшкүнче сорук киирген.

Кызыл хоорайның бүдүрүлгелери чартык чыда нинти продукция талазы-биле күрүне планын 104,2 хуу күүсеткен, орулга талазы-биле план база ажыр күүсетинген. Дааранылга комбинады, ыяш заводу, типография эки түннелдери көргүскен. Мооң-биле кады илеткелчи хоорайның бүдүрүлгелериниң ажылында улуг четпестериниң барын демдеглээн. Алгы заводу чартык чыда чонга 4,5 муң эш кидис идиктерни, үш тонна хире кидисти болгаш 30 муң рубльдиң алгы кылыгларын чедир бербээн. Бүдүрүлгелериниң продукциязының шынары ам-даа куду.

Ылаңгыя продукцияның бот-үнезин чиигедириниң планын күүседип турары дыка багай. Алгы заводу 155 муң рубльди ажыр чарыгдаан. Хереөжен кижи кедер бир эш кидис идиктиң өртээ планда көрүнгениннден 14 рубль, а бичии уруглар идииниң— 12 рубль аар болуп турар. Дааранылга болгаш мебель фабриказының продукциязының бот-үнези аар. Хоорайның чамдык бүдүрүлгелериндe продукцияны деңдески үндүрбес, буу-хаа ажылдаар чоруктар ам-даа соксаваан. Мооң чылдагааны чүдел дээрге ажыл-агый удуртукчуларының болгаш партия профэвилел организацияларының талазындан бүдүрүлгени чиг-эт болгаш өске-даа материалдар-биле багай хандырып турарында болгаш тода, планныг ажыл дээш демиселдиң кошкаанда болур.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң талазы-биле чартык чылдың планын аш-чем комбинады, туйбу заводу болгаш алгы заводу күүсетпээн. Дааранылга комбинадында, тудуг трестиде, мебель фабриказында ажылчыннарның бүдүрүлге планын күүсетпейн баар таварылгалары хөй. Механизмнерни эки ажыглавайн турарындан олар улуг нуруузунда аная турар. Чижээ, мебель фабриказында 3 станок аная туруп, өске станоктарны долу күжү-биле ажыглавайн турар. Лента-ланчак хирээ сес чыл иштинде ажыглатынмаан. Аш-чем комбинадында, туйбу заводунда, тудуг трестиде механизмнерни багай ажыглап турар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери кадрларның техниктиг белеткелинден болгаш культуразындан улуг хамаржыр. Мындыг турбуже хоорайның бүдүрүлгелериндe техниктиг өөредилге багай организастатынган. Аш-чем комбинадының болгаш типографияның ажылчыннарының улуг кезии чүгле эге өөредилгелиг болуп турар.

Бүдүрүлгелерде күш-ажылдың организациязы сула, ажылчыннарның аная турар чоруктары ховар эвес. Мооң хараазы-биле чонга чүс-чүс муң рубльдиң продукциязы чедир бердинмейн турар. Чугай, цемент, элезин, даш чогундан механизмнер ажылдавайн, тудуглар планы үстүп турар.

Ажылчын кадрларның ажылга ызырынмас чоруун узуткаары болгаш доктаамал кадрларны тургузары сонгаарладып болбас чугула сорулгаларның бирээзи болур. Бүдүрүлгелерде ажылчыннарның ажылдан үнер, кирер чоруу сөөлгү үеде көвүдээн. Чижээ, бо чылдың баштайгы чартында бүдүрүлгелерге 500 хире кижи хүлээп алдынган, а ол-ла үеде 400 ажыг кижи ажылдан үнген. Мооң чылдагааны болза бүдүрүлгелериниң удуртукчуларының болгаш эргелелдериниң начальниктериниң талазындан ажылчыннарның ажыл амыдыралынга таарымчалыг байдалды тургузар дугайында онза кичээңгейни салбайн турарында болур.

Илеткелчи хоорайның тудуг ажылдарынче улуг кичээңгейни салып, ында бар четпестерни шүгүмчүлээн. 1955 чылда Кызылга 5342 дөрбелчин метр чурталга шөлү туттунар ужурлуг, ынчаарга бо хүннерде оларның чүгле 1000 дөрбелчин метр хирези ажыглалда дужаатынган. Тудуг трестизи 4000 дөрбелчин метр тудуг шөлүн белеткээр турган, ооң чүгле 15 хуузун күүсеткен. Чурталга тудугларынга көрдүнген акша хөренгини туйбу заводу, Кызыл АТК-зы багай ажыглап турар. Көдээ ажыл-агыйның область эргелели, облкомхоз, алдын уургайларының эргелели чурталга тудугларын тударын шуут соксаткан.

Чогаадыкчылар болгаш рационализаторлар-биле ажылды эш Анкудинов дендин багай деп демдеглээн. Мурнакчыларның дуржулгазын өөренмейн, ону нептеретпейн турар. № 1 АТК-да, төп автобазада, тудуг трестиде, типографияда чогаадыкчыларның болгаш рационализаторларның бюролары (ЧРБ) ажылдавайн турар, а ыяш заводунда, алгы заводунда, дааранылга комбинадында ЧРБ тургустунмаан. ТК-ның Пленуму ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның чогаадыкчы ажылдарын бүгү хемчеглер-биле деткирин бүдүрүлгелериниң удуртукчуларынга хүлээдип турар. Ынчангаш бо ажылды бистиң директорларывыс болгаш начальниктеривис холга алыр ужурлуг деп илеткелчи чугаалаан.

Социалистиг чарыш болза күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң чугула үүлү болур. Ынчалза-даа хоорайның чамдык бүдүрүлгелериндe социалистиг чарышты өзу барымдаалап ап, ооң ажыл-херек кырында күүселдезин бодавайн турар. № 1 АТК төп автобаза-биле чаржып турар, ынчаарга ооң күүселдезин хынавайн турар. Кызылдың машина-орук станциязы Абаканның машина-орук станциязы-биле ийи чыл ажыр чаржып келген, ынчалза-даа бо үениң дургузунда ооң күүселдезин чаңгыс катап хынап көрбээн.

Илеткелчи бүдүрүлгелериниң администрация-эргелел аппарадының ажылын эки-жидериниче улуг кичээңгейни салган. Канцеляржи бюократыг чоруктарны узуткаарының, ажылдакчыларның хүлээнген ажылынга харыысалгазын бедидер талазы-биле чамдык ажылдар кылдынган. Мооң-биле кады өлүүн хөй бүдүрүлгелерде администрация-эргелел аппарады ам-даа үрдүнчек хевээр дээрзин илектелчи демдеглээн. Мындыг байдал бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның бот-үнезин аартадырынга чедирген. Чижээ, мебель фабриказында 90 ажылчыннарга эргелел аппарадының 20 ажылдакчызы онаажып турар. Аш-чем комбинадының 73 ажылчыннарынга эргелел аппарадының 18 ажылдакчызы онаажып турар. Бо ышкаш чижектер өске-даа коллективтерде бар. Күш-ажылдың дорт-организакчызы болур мастерлериниң ролюн бедидеринче бүдүрүлгениң удуртукчуларының, партия, комсомол болгаш профэвилел организацияларының кичээңгейин угландырарының эргежок чугулазын илеткелчи онзалап айыткан.

Тудуг трестиде мастерлер, прорабтар, тудуг даамалдары, участок начальниктери көскү рольду ойнавайн, боттарының хүлээлгезин ёзулуг күүсетпейн турарының фактылары бар. Олар колдуунда-ла ыңай бээр материалдар, хереселдер сураглаарынга өйлежип турар.

Бо бүгү четпестериниң үнүп турар кол чылдагаанларының бирээзи болза партия организацияларының бүдүрүлгелерде кижилер-биле политиктиг ажылды багай тургусканы-биле, администрация черлериниң ажыл-агый чорудулгазын контрольдаар эргезин четпес ажыглап турары-биле тайылбырлатынар. Чижээ, тудуг планының күүсетинмейн турары болгаш ажылдың шынарының кудузу трестиде партия организациязының (секретары эш Лепёшкин) коллективке политмассалыг ажылды багай тургусканының түннели болур. Партия организациязы ажылчыннарның ажыл амыдыралын эки-жидериниче боттуг хемчеглерни албайн, бүдүрүлге ажылынче эки ханылап кирбейн турар. Эш Лепёшкин тудугларга ында хаая барып, ажылчыннар-биле шоолуг чугаалашпайн, бүдүрүлгениң удуртулгазынга, партбюронуң кежигүннеринге болгаш коммунистерге партийжи принципиалдыг негелде чокка ажылдап турар.

Алгы заводунуң, мебель фабриказының болгаш туйбу заводунуң партия организациялары (секретарылары эштер Рощин, Гуцало, Безпрозванных) бүдүрүлгелерниң ажылынче эки ханылавайн, бүдүрүлгени эки-жидериниче техниканы чогумчалыг ажыглаарынче онза кичээңгей салбайн турар. Эш Анкудинов ооң-биле кады хооркомнуң бюрозунуң болгаш ооң секретарының үлетпүр ажылынче чогуур кичээңгей салбайн келгенин дыка четпес деп демдеглээн. Олар бүдүрүлгелериниң ажылынче ханылап кирбейн, ажыл-агый удуртукчуларынга шыңгыы негелде чок болуп, оларның ажыл херекке харыысалгазын бедитпейн, кадрларны шын шилип алыр болгаш оларны ажылга таарыштыр тургузар ажылды куду деңнеде тургускан.

СЭКП Кызыл хооркомунуң үлетпүр киллизи бодунуң ажылын чаа негелделерге таарыштыр тургуспаан. Килдистиң ажылдакчылары хөй үе-шакты чүгле янзы-бүрү справкалар, илеткелдер бижиринге эрттирип, аарсаар ажыл-агый айтырыгларын шиитпирлээринге өйлежип, бүдүрүлгениң ең чугула үндезин айтырыгларын көдүрбейн турар.

Ажыл-агый удуртукчулары, партия, комсомол болгаш профэвилел организациялары кадрлар-биле ажылды хүн-бүрү чорудар, ажылчы чоннуң ортузунга политиктиг илеткелдерни болгаш лекцияны үргүлчү чорудар хүлээлгелиг. Ажыл-агый активтери-биле хуралдарны болгаш бүдүрүлге хуралдарын үргүлчү чорудары чугула. Эш Анкудинов бүдүрүлгелерде комсомол организацияларының ажылынга тодаргай анализти берип, чамдык комсомол организацияларының багай ажылдап турарын тодаргай фактыларга көргүскен.

Илеткел соонда санал шүгүмчүлелдер эгелээн. Бир дугаарында ВЛКСМ-ниң Кызыл хооркомунуң секретары эш **Серов** санал берген.

— Хоорайның комсомолчулары июль Пленумунуң шиитпирлерин боттарының дайынчы программазы кылдыр хүлээп алган. Партияның XX съездизинге алдар болдурган социалистиг чарыш комсомолчуларның ортузунда калбарган. Чижээ, аъш-чем комбинадының Валентина Жериковага баштаткан комсомолчу-аныяктар бригадазы социалистиг чарышка бедиткен хүлээлгени алгаш, ажыл нормазын бүдүн чартыктан ажыр күүседип турар. № 1 АТК-ның комсомолчулары эштер Утьев болган Ткачук олар бүдүрүлге онаалгазын үргүлчү 150 хуу күүседирин хүлээнген — деп ол чугаалаан.

Ол ооң-биле кады бүдүрүлгелериниң комсомол организацияларының аныяк кадрларның полит өөредилгезиниң болгаш мергежил бедидериниң бөлгүмнериниң ажылын эки-жидериниче чугула кичээңгей салбайн турарын шүгүмчүлээн.— Чижээлээргe даааранылга комбинадының аныяктары өөредилге чылының эгезинде кежээки школага хөй-биле кирип турар, а чылдың төнчүзүнде оларның улуг нуруузу чаңгыс класска катап артып каап турар—деп эш Серов чугаалаан.

Аъш-чем комбинадының директору эш **Ананьиниң** чугаалааны болза:

— Бистиң коллектив бүдүрүлге онаалгазын күүседиринге, продукцияның бот-үнезин чиигедиринге өлүүн чедишкиннерлиг болган. Коллектив бодунуң бүгү күүн чылдың бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүседиринче салып турар. Ынчаарга мооң-биле кады бистиң ажылывыста улуг четпестер бар. Ол хамыктың мурнунда куду шынарлыг продукцияны үндүрүп турарывыс-биле тайылбырлатынар. Хлебтиң өртен, ажыг болгаш чиг болур таварылгалары ховар эвес. Шынарның куду болуп турар чылдагааны комбинатта лабораториянның чогунда болур. Комбинатта администрация-эргелел аппарадын үрдүнген деп шүгүмчүлеп турары шын. Бистиң бүдүрүлге объектилеривис хоорайның ужу кыдыында тарамык болуп, оларның тус бүрүзүнге-ле техниктер болгаш контролёрларлыг болуп турарывыстан мындыг чорук үнүп турар. Сорулга болза бүдүрүлгени чаңгыс черге мөөннээринде. Мону чедип алырда хлеб заводунуң тудуушкунун дүргедедири эргежок чугула.

Эш Ананьин ооң-биле кады комбинатта чүгле хөй күш-үнер ажылдарны эвес, харын аар-саар дузалаар ажылдарны безин механизастап болур аргаларның барын чугаалаан. Ам үеде бисте печка иштинден хлеб үштүр транспортёрну тургузуп турар — деп чугаалаан.— Ол чорук безин ээлчег бүрүзүнде 2—3 ажылчынны хостаар арганы берип турар. Ынчаарга комбинатта бар механизмнерни четпес ажыглап, чаа механизмнерни тургуспайн турар фактылар бар, ооң ужуру болза комбинаттың бажыңының бичии болуп турарында болур.

«Тыва тудуг» трестиниң штукатуржулар бригадазының бригадири эш **Пичугина** СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирин тудугжуларның болгаш ооң бригадазының политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүн-биле ужурашканын чугаалаан.

— Партияның XX съездизинге алдар кылдыр бистиң бригада бүдүрүлге программазын ай санында 150 хуу күүседирин хүлээнген, ынчаарга июль айның онаалгазын бүдүн чартыктан ажыр күүсеткен бис. Штукатуржулар моон-даа артык бүдүрүкчүлүг ажылдап болур. Ынчалза-даа биске цементини, чугайны болгаш өскеда материалдарны чогуур өйүнде бербейн турарындан ажыл үзүктели бээр үүлдер бар. Механизмнер долу күш-биле ажылдавайн турар. Чижээ, божулга бажыңының тудуушкунунда холумак насозу бар, ооң хоолайы болганчок-ла туна бээр. Ону 2—3 шак иштинде аштап турар, ол үеде бистер ажыл чок аная олуруп турар бис— деп ол чугаалаан.

Областың архитектура килдизиниң начальниги эш **Харламов** бодунуң саналынга «Тыва тудуг» трестизиниң удуртукчуларының адынга шыңгыы шүгүмчүлелди кылган.

— Тудуг трестизи чүгле тудуг планын күүсетпейн турар эвес, харын тудугларның шынарын эки-жидер дугайында ажылчы чоннуң болгаш албан организация черлериниң негелделерин база күүсетпейн турар. Ол чедир кылдынмаан бажыңнарны ажыглалга карак ажыт дужаап турар. Ооң ужурунда чаа туттунган бажыңнар шоолуг эвес үе эрткеш, септелгеге кирип турар. Эш Нестеровский биле эш Трещенко бүгү-ле чаа, мурнакчы чүвелерни консервативтиг өзу-биле көрүп турар. Улуг блоктар бүдүрерин шагда-ла организастап ап болур турган. Ынчалза-даа ажыл херек чүгле шуугаазын-биле кызыгаарланып турар бола — деп ол чугаалаан.

—СЭКП ТК-ның июль Пленумунуң шиитпирлеринге харыы кылдыр область төвүнүң ажылчы чоннары бешки беш чылдың планын хуусаа бетинде күүседирин, СЭКП-ниң XX съездизинге төлептиг белек-биле ужуражырын хүлээнип турарлар—деп, Кызыл хооркүүскомунуң даргазы эш **Кошкаров** чугаалаан.—Партия организацияларының сорулгазы болза массаның политиктиг болгаш күш-ажыл көдүрлүүшкүнүн баштаарында болур. Ынчалза-даа үлетпүрде партийжи удуртулганың деңнели ам-даа куду.

Эш Кошкаров бүдүрүлгениң чамдык удуртукчуларының дерилгелерни болгаш механизмнерни эки ажыглаарынче онза кичээңгей салбайн турарын шүгүмчүлээн. Хөй-хөй бүдүрүлгелер продукцияны ассортимент өзугаар бүдүрүп үндүрериниң планын күүсетпейн турар. Чижээ, мебель фабриказы 6 айларның дургузунда 41 аттарның янзы-бүрү кылыгларын бээр тургаш, ооң чүгле сезин күүсеткен. Мындыг янзы байдал аъш-чем комбинадында база бар.

— Бүдүрүлге программазының чедишкиннинг күүселдези бүдүрүлгелерни кышка чогуур өйүнде белеткээринден улуг хамаржыр турбуже чамдык ажыл-агыйжылар ону чугулалавайн, кышка белеткелди саададып турар.Бо талазы-биле алгы заводунда белеткел дыка хожудап турар. Кышка удур белеткел ажылдарының ооҗум чоруп турары чүгле администрация черлериниң эвес, харын партия хооркомунуң болгаш хооркүүскомунуң база улуг буруузу болур— деп ол чугаалаан.

Эш Кошкаров бодунуң саналынга бүдүрүлгелерде камналганың чурумун сагывайн турарының фактыларын тодаргай чижекке көргүскен. Облпотребсоюзтуң тудуг конторазы 636 кубометр ыяш ужурунда 9 муң рубльди ажыр төлээн. Ол болза ырак черден салдаткан 750 кубометр ыяштың өртээ-биле деңнежип турар.

Эш Кошкаров хоорайның албан организация черлериниң колхозтарның мал чеми белеткээринге болгаш тараа ажаап алыышкынынга шеф дузаламчызын күштелдериниң дугайын чугаалаан. Бо чугула өйде шеф ажылын чамдык албан организация болгаш бүдүрүлге черлериниң чугулалап көрбейн турарын ол буруу шаап шүгүмчүлээн. Алдын уургайларының эргелели, № 2 АТК, облфо бо талазы-биле багай киржилгелиг болуп турар. Маслопромнуң эргелекчизи эш Павленко шеф ажылындан чүзүн-баазын чылдаганнар-биле былдап турар. Көдээ ажыл-агыйның чугула кампанияларын — мал чеми белеткээрин болгаш дүжүт ажаап алыышкынын өй-шаанда үлегерлиг доозары-биле көдээге үргүлчүнүң дузаламчызын көргүзери хоорайның партия организацияларының алдарының херээ болур — деп ол чугаалаан.

«Тыва тудуг» трестизинде партия организациязының секретары эш **Лепёшкин** санал бергеш, администрация черинин ажылчорудулгазын контрольдаар эргезин партия организациязының сула боттандырып, социалистиг чарышты багай удуртуп келгенин болгаш коллективке политиктиг болгаш культура-массалыг ажылды куду деңнелге тургусканын минип чугаалаан.

Ооң-биле кады ол, партия организацияның медээзинге эвээш кичээңгей салган дээш база кадрларны шилип алырынга, кижизидеринге болгаш ажылга таарыштыр тургузарынга багай дузалашкан дээш СЭКП хооркомунуң адынга шыңгыы шүгүмчүлелди кылган.

Хуралга Кызылдың алгы заводунда партия организациязының секретары эш **Рощин**, септелге-механика заводунуң директору эш **Волченко**, Аъш-чем бараанналарының министерствозунуң Кызылда туруп турар бүдүрүлгелериниң директору эш **Голунов** олар база санал берген.

Чугаалашкан айтырыг талазы-биле шиитпир хүлээп алдынган.

Жданов аттыг колхозта

Мал чемнериниң белеткели

Малдың баш санын өстүреринiң болгаш ооң продуктулуун бедидериниң үндезини болур малга четчир чем суурну тургузар сорулга-биле колхозчулар организастыг ажылдап турарлар. Сиген кезер бригада 130 тонна сигенни кескеш, 11 сараатты тургускан. Тургускан сараттарны кажаалап турар. Мал чеми белеткээриниң планын кыска хуусаада доозар дээш, бригада организастыг күш-биле ажылдап турар.

Малдың чайгы семиртилгези

Чайлагларда шээр болгаш бода мал ортумактан өрү семирээн. Шээр мал фермазының мурнакчы малчыннары Савык, Даш, Бады-Лама болгаш Часпый олар малының одарын үргүлчү солуп, малдың семиртилгези дээш кызымак ажылдап турарлар. Эш Сундуйнуң 70 ажыг аныяк инектериниң бирээзи-ле 800—900 грамм чедир семиртилуп турар. Эш Сундуй чаа одарла удаа көшкен.

Тууйбу болгаш саман бүдүрүлге

Тууйбу болгаш саман кылыр т биле дуржулгалыг колхозчу эш Ч рынга удуртурган 16 кижи тууйбу гаш саман бүдүрүлгезиниң талазы-бердинген планын чогуур өйүнде күүсе турарлар. Колхоз бүдүрүлгезинге 20 м тууйбу бээр планын күүсеткеш, звено саман кылып эгелээн. Саманчылард Дамый-Очур, Таан-оол болгаш Шагар Оттук олар хүнде 250 саман бүдүрер тур гаш, 400 чедир бүдүрүп турарлар.

Д. СЮРЮН-ООЛ.

Чөөн-Хемчик район.

Чер болгандан

Чадаанада белеткел пунктузунуң коллективи чаа дүжүттүң тараазын хүлээп алырынга эки белеткенип турар. Тараа кургадыр 2 «Кузбасстар» белен, авточудурукчу «Нурия» тургустунган. Тараа сайгарар, кыры шывыглыг шөлдү 100 дөрбелчин метрге калбарткан, ында 12 сортировкаларны белеткеп тургускан. Дензилер, лаборатория база складтар белен.

* * *

Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» колхозтуң дилги фермазы бо чылын 50 муң рубльдиң орулгазын бээр планныг. Дилги ажаарынга мергежээн эш Варенцов сөөлгү хүннерге чедир төрээн мөңгүннелчек сортулуг 16 дилгилерден 31 эниктерни алгаш, эки доруктуруп турар.

* * *

Сизимниң ыяш ажыл-агый чери бо чылдың баштайгы чартында ыяш белеткээр планын 106, 5 хуу күүсеткен. Ол ышкаш 800 кубометр ыяш салдадыр дээн сорулгазындан июль 1-ге чедир 200 кубометрни ажыр салдаткан.

* * *

Тес-Хем районда Молотов аттыг колхозтуң огород бригадазы эки ажылдап турар. Ийи-Теректe олурткан картофельдиң үнүжү дыка чаагай. Хөл-Өөжүнде капуста, огурец, морковьтуң үнүжү база эки. Ажаакчылардан эштер Мумбалдай, Мижит-оол, Севилбаа, Арагачы олар мурнакчы ажылдап турар.

* * *

СЭКП Төп Комитединiң июль Пленумунуң доктаалын танышкаш, Шагаан-Арыг райүлетпүр комбинадының коллективи улам бедиткен күш-ажылчы хүлээлгелерни алган: бо чылдың бүдүрүлге планын хуусаа бетинде нинти продукция талазы-биле 105 хуу, бараанныг продукцияны 103 хуу күүседир, а күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн эрткен чылдыындан 10 хуу бедидер.

* * *

Бии-Хем районда «Искра» колхозтуң бызаа ажаакчылары эштер Плахута биле Александрова оларның бирээзинде 30, өскезинде 24 бызаалар быжыглатынган. Хайгаарал, чемгерилде эки тургустунганындан хонукта бызаа бүрүзү ортумаа-биле 470 грамм, а «Якорь» дээр бызаа 1300 грамм чедир дензини немеп турар.

* * *

Шемиде чеди чыл школазы (директору эш Туметей) чаа өөредилге чылынга эки белеткенип турар. 56 парталар септенинген, 8 печкаларны кылган, чаа 6 эниктерни немээн, 40 демир оруннарны садып алган. Белеткетинген 1300 кубометр ыяшты сөөртүп турар, 500 кубометрни эккеп алган. Белеткелге «Большевик» колхоз эки киржип турар.

* * *

Каа-Хем районда «Кызыл тук» колхозтуң сүт-бараан фермазында инектерниң ажаалдазы, чемгерилдези кол кичээңгейде тургустунган. Мооң түннелинде июль 1-ден 25-ке чедир инек бүрүзү ортумаа-биле 170 литр, Мария Хлебникованың 11 инектери 1700 литр сүттү берген.

* * *

«Кызыл сылдыс» колхозтуң эш Бичеоолдуң удуртуп турары 17 кижи составтыг тудуг бригадазы Бии-Хем районда өске бригадалардан дээре ажылдап турар. Тудутга 1000 ажыг кубометр ыяшты, 160 кубометр манзаны баш бурунгаар белеткеп алган турган. Бригада сөөлгү хүннерге чедир 500 кушка, 150 хаванга, 85 бызаага эки кажааларны, 50 тонна ногаа шыгжаар складты кылып дужааган.

Комбинатты чаа негелделерге дүүштүр тургузар

СЭКП ТК-ның июль Пленуму үлетпүрну улам бедик көдүреринче онза кичээңгейни салган. Бо сорулганы амыдыралга чедишкиннинг шиитпирээрде бүдүрүлгелериниң ажылын партияның салган сорулгазынга дүүштүр тургузары негетинер.

Ынчалза-даа Чадаананың райүлетпүр комбинады бодунуң ажылын чаа негелделериниң деңнелинге чедир тургузар талазы-биле шүүшпең ажылдап турар. Комбинатта бүдүрүлге планын чамдык айларда чедир күүсетпейн баар таварылгалар бар. Бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның шынары куду болгаш ооң бот-үнези аар. Райүлетпүр комбинадының багай ажылдап турар чылдагааны чүдел?

Комбинатта хөй күш үнер ажылдарны чиигедип турар бедик бүдүрүкчүлүг механизмнер бар, ажылчын күжү болгаш чиг-эт материалдар четчир. Мындыг турбуже комбинат күрүнениң аная берген планныг онаалгазын сан-даа, шынар-даа талазы-биле күүсетпейн, орулга чок ажылдап келген. Директор эш Цевелёв бүдүрүлгениң ажылын багай удуртуп, ооң экономиказын эки билбейн турар.

Коминаттың дирекция черинiң ажылчыннарның ажыл амыдыралынче онза кичээңгей салбайн турар фактылары бар. Бо дугайында мындыг чижекти көргүзерге-ле четчир. Ажылчыннарның ажыл телевирин 2—3 айларда четче бербес чүүлдер бар. Кадрларны кижизидер, оларның мергежилин бедидер дугайында ажыл дендин сула тургустунган. Комбинатта 8—9 чылдарда ажылдаан, ажылдың байлак дуржулгазын шиңгээдип алган ажылчыннар кандыг-даа разряд чок болуп, оларның өзүлдезиниң дугайында кым-даа сагыш салбайн турар.

Бо бүгүнүң хараазы-биле комбинатта ажылчыннарның ажылга ызырынмас, ооң үнер кирер чоруу сөөлгү үеде көвүдээн. Бүдүрүлгеге душка келбиже кижилерни хүлээп ап, кадрларны шын шилип алыр дугайында партияның өөредиин эш Цевелёв боттандырбайн турар. Мооң хараазы-биле ол бүдүрүлгеге шургумакчы кижилерни хүлээп ап, оларга хоргадаар арганы берип турар. Мооң мурнунда каада-даа чоргаш, ажылга ызырынмаан Горбунов дээрзи комбинаттың столяр цехиниң мастери болгаш профком даргазы болуп турар.

Горбунов бодунуң эрге-дужаалын ажыглап алгаш, комбинатта 3 ай хире ажылдаан-ла бодунга ийи өрээл чаа бажыңны тудуп алган. Ындыг бажыңны эш Цевелёв база туттуруп алган. Ол бажыңнар комбинаттың белен тудуг материалдары-биле кылдынган. Бо дугайын эш Цевелёв ажылчыннарның чурталга байдалын эки-жидериниче комбинаттың дирекция черинiң «сагыш салыышкыны» кылдыр мактанып турар. Ындыг бе дээрге комбинатта 8—9 чыл дургузунда ажылдап келген чамдык ажылчыннар ам-даа өөлерде чурттавышаан.

Комбинатта бедик бүдүрүкчүлүг механизмнерни багай ажыглап турарындан бүдүрүлге холдуң күш-ажылында ажылдап турар. Ол чорук ажылдың темпизин ооҗумнадып, продукцияның шынарын эки-жидер арганы бербейн турар. Комбинаттың хөй санныг белен продукциязының шынары багай болгаш өртээ улуг болганындан складтарда үрелип, саарылга чок чыдар. Бүдүрүлгениң байдалы бо хире бергедээшкиннинг болуп турда районнуң хамаарылгалыг организациялары шиитпирлиг хемчег албайн, комбинаттың дирекция черинiң болгаш ында хөй-нинти организацияларының ажылынга тодаргай удуртулганы бербейн турары шын эвес.

Комбинаттың ажылын эки-жидери хамыктың мурнунда ооң дирекция черинiң ажылын үндезини-биле чаартырындан эгелээр ужурлуг. Бо херекке комбинаттың партия, комсомол болгаш профэвилел организациялары улуг рольду ойнаан турары чугула.

А. СОЛААН-ООЛ.

Ужен муңчуларның бирээзи колхоз даргазында соңгутурган

Каа-Хем районнуң «Октябрь 14 чылы» көдээ ажыл-агый артелиниң ажыл-агыйы сөөлгү үеде баксыраан. Колхоз баштаар черинiң даргазы турган эш Петров колхозту организаз, ажыл-агый талазы-биле быжыглаарының хүчүн албайн турган. Харын бодунуң ажыл-чорудулгаларынга улуг четпестерни болдуруп, көдээ ажыл-агый артелинiң Уставын үреп келген. Бо бүгүнүң түннелинде колхоз ажыл-агый планнарын күүсетпээн. Чижээ, бо чылдың августуң 1-ге чедир колхоз хой өстүреринiн планын 90,4 хуу, хаванныын—97,8 хуу күүсеткен.

Колхозтуң инектери уксаазы эки-житинген, мурнунда чылдарда хөй сүттү берип турган хирезинде-ле колхоз бо чылын сүт саалдазының чыл планын августуң 1-ге чедир чүгле 47 хуу күүсеткен. Бүрүнеге эьт, дүк, сүт дужаарының планнары базала күүсетинмээн.

«Октябрьның 14 чылы» көдээ ажыл-агый артели малга быжыг чем суурну белеткээринiн ажылын боттандырбайн келген, сиген кезилдезиниң планын август 1-ге чедир чүгле 14,8 хуу күүсеткен. Тудуг планын күүседириниң, дүжүт ажаап алыышкынынга белеткениринiң хемчеглери алдынмаан.

Колхоз баштаар чери (даргазы турган эш Петров) колхозчуларның күш-ажылын бедик деңнелге организастаарын чедип албаан болгаш бригадаларның ажылын удуртпайн келген. Ооң уламындан колхозчуларның 10 хуузу колхоз бүдүрүлгезинге киришпейн турган.

Бо бүгү четпестерни колхозчулар боттарының нинти хуралынга илередип чугаалашкаш, эш Петровту колхоз баштаар черинiң даргазындан хостаан.

Ол колхозтуң баштаар черинiң даргазынга, организаз ажыл-агый талазы-биле хожудап калган колхозтарның даргаларынга партияның кыйгырыы-биле баар дээн үзелин илереткен 30 муңчуларның бирээзи Анатолий Иванович Ломаевти колхозчулар чангыс үн-биле соңгуп алганнар.

Я. ДОРЖУ.

Чаа өөредилге чылынга школа белен

Таңды районнуң Сосновка Тыва чеди чыл школазы чаа өөредилге чылының белеткелин бүрүн доокан. Өөредилге чылының дургузунда одаар ыяш школа чанында белеткетинген. Ногаа шыгжаар черни болгаш чем складын немей туткан. Башкылар чурттаар 4 бажыңнарның капитал септелгези доозулган. Класстар болгаш интернаттың өрээлдери арыг, чырык кылдыр белеткетинген.

Школа септелгезин кыска хуусаада шалыпкыны-биле эки шынарлыг доозар дээш школа директору эш Ю. Доржунуң удуртулгазы-биле школаның башкылары, ажылчыннары кончуг эки ажылдааннар.

Эки кылдыр белеткетинген школа өөреникчилерни хүлээп ап, сентябрь 1-де өөредилгезин эгелээринге белен.

Ч. МААДЫР-ООЛ.

тура-чырыдыышкын ажылында четпестерни чайладыр

-ның июль Пленумунуң төө-
кпирлерин амыдыралга боттан-
культура-чырыдыышкын ажы-
жур-дузалыг болуру билдингир.
оннуң культура-чырыдыышкын
иң лекторлар бөлүүнде 22 кижи
турар. Оларның аразында СЭКП
нуң ажылдакчылары эштер Чам-
, Суван-оол, райкүүскомнуң секре-
Шагдыр, ВЛКСМ райкомунуң секре-
Седен Сергей, райкүүскомнуң дар-
Бойду олар чоннуң ортузунга лек-
болгаш илеткелдерни доктаамал ном-
турарлар.

ндыг болза-даа лекторлар бөлүүнүң
дык кежигүннеринде чоннуң ортузун-
чаңгыс-даа удаа лекция болгаш илет-
кел кылбааннар хөй. Оларга шагдаа на-
чальниги эш Бюрбю, райпо даргазы Да-
ваажап, улус шиткекчизи Ойдуп, рай-
уполминзаг начальниги Забеев олар ха-
мааржырлар. Чамдык лектор бөлүүнүң ке-
жигүннери культура килдизинден ном-
чууру-биле хөй лекцияларны путевка-би-
ле ап чоруткаш, алган лекциязын-даа,
путевказын-даа дужаавас, ол хевээр баар
үүлдер бар. Лекторлар бөлүүнүң ажылын
кым удуртуп турары билдинмес. Район-
нуң культура килдизинин эргелек-
чизи турган эш Вишнякова лектор
бөлүүнүң ажылын удуртур хамаан чок,
боду чыл эгезинден бээр районнуң кол-
хозтарынга болгаш өске-даа черлерге чаң-
гыс-даа лекция болгаш илеткел кылбаан.
Номчутунган лекцияларның шынары ку-
ду, олурушканнарның саны, салган айты-
рыглар эвээш болур үүлдер база бар.

Районда көдээ клубтарның, библиотека-
ларның болгаш киноларның ажылы сан-
даргай, ында ажылдап турар кижилерде
күш-ажылдың сагылга-чурумун барым-
даалавас, онаашкан ажылынга харысал-
га чок чоруктар хөй болуп турда-ла,
оларның ажылын кым-даа контрольдавайн
турар. Чижээ, Солчур сумузунуң «Комму-
низмче орук» колхозта библиотека эрге-
лекчизи эш Чечек, Саглы сумузунуң
«Кызыл тук» колхозта библиотека эрге-
лекчизи эш Көк олар ажылдаар шагын
барымдаалавас, библиотеканы боттарының
туралаан шагында ажыдар ийикпе, чам-
дыкта шуут ажытпайн баар чоруктар
бар. Саглы сумузунда көдээ клуб эргелек-
чизи эш Шимек-оол, Дус-Даг сумузунда
көдээ клуб эргелекчизи турган эш Кертик-
оол оларны ажылындан дүжүрген болза,
даа оларның орнунда кирген кижилер кө-
дээ клубтарның ажылын сегидип шыда-
вайн турар. Көдээ клубтарда кышка удур
септелге чорбаан болгаш одаар ыяш кө-
гүс белеткетинмээн.

Район төвүнде болгаш колхозтарда ки-
но механиктеринде самчыгдал кылыр бол-
гаш арагага хандыыр кижилер бар. Ооң
харазазы-биле Хандагайты суурда кино ме-
ханиги Монгуш Серен-Доржу 7000 ажыг
рубльди, Саглы сумузунда кино механи-
ги Калзан 2455 рубльди, Дус-Даг су-
музунда кино механиги Чимит-Дамба
1499 рубльди самчыгдаш, харыысалга-
же шилчитиргеннер.

Районнуң культура килдизинин эрге-
лекчизи турган Вишнякова дээрзи сан-
хөөнүң контролюн тургузарының орв-
нунга, харын боду 3513 рубльди
бодунга самчыгдап ажыглаан турунда-ла,
районнуң күүсекчи комитеди Вишняков-
ны ооң ол дилээн ёзугаар үүле ажы-
лындан хостаан. Районнуң культура-чы-
рыдыышкын албан черлериниң ажылын
экижидери, аңаа чогуур корум-чурумну
тургузары эргежок чугула бооп турар.

А. АДЫГЖЫ.

Сүт-бараан фермазында

Улуг-Хем районнуң Киров аттыг көдээ ажыл-агый артелиниң Арыг-Бажында сүт-бараан фермазының саанчылары боттарының алган хүлээлгелерин ак-сеткилдиг күүседип, мурнакчылар болуп, түс-түзунда быжыглатынган инектеринден бедик продуктуну алыры дээш чүткүлдүг ажылдап турар.

Инектериниң сүткүрүн көвүдедир соруулга-биле ферма ажылдакчылары инектерни хүндүс одарладырындан аңгыда июнь айдан эгелеп дүнеки одарладыышкынны организастаан болгаш инектерни хүнде үш катап саап турар. Саар инектериниң азыралын болгаш ажаалдазын шын организастап тургусканының түңнелинде инектерни бызааларындан чарыс саарын чедиишкиннинг боттандырып турар.

Фермада сүт саалдазы бедик. Колхоз бо чылын ниитизи-биле 115 муң литр сүттү саап алырын планнаан, ону июль айның төнчүзүнге чедир 76 хуу күүсеткен, арткан 37 муң литр сүттү октябрь айга чедир күүсетпишаан, ниити саалданың планын ажыр күүседир дээш ботхүлээлгелерлиг ажылдап турарлар.

Колхозчу саанчыларның аразында алган хүлээлгелерин ажыр күүседип, быжыглатынган инектеринден сүт саалдазының бедик көргүзүглерин чедип ап турар саанчылар бар. Чижээ, саанчы Д. Серенмаа 14 инектен июльдуң төнчүзүнге чедир 9723 литр сүттү сагган ийикпе инек бүрүзүнден 694 литр сүттү, саанчы К. Сарбаа 14 инектен 8795 литр сүттү сагган, инек бүрүзүнден 628 литр сүттү саап алганнар.

Малдың чаш төлүн менди ажаап ап, ооң ажаалга семиртилгезинин хайгаралын эки тургускан мурнакчылар база бар. Ылаңгыя К. Сарбаа 14 инектен 14 бызааны, С. Уйнукай 13 инектен 13 бызааны камгалап алган. Ооң түңнелинде колхозтуң баштаар чери облкүүскомнуң шиитширин ёзугаар ол саанчыларга немелде төлевирни тыпсырын көрген.

Сорулга болза, мурнакчы саанчыларның үлегерин өскелерге нептередири, оларның ажыл дуржулгазын солуштурары, мурнакчыларның бедик көргүзүглүг чедиишкиннерин хана солуннарга, көргүзүг самбыразынга чырыдары болур.

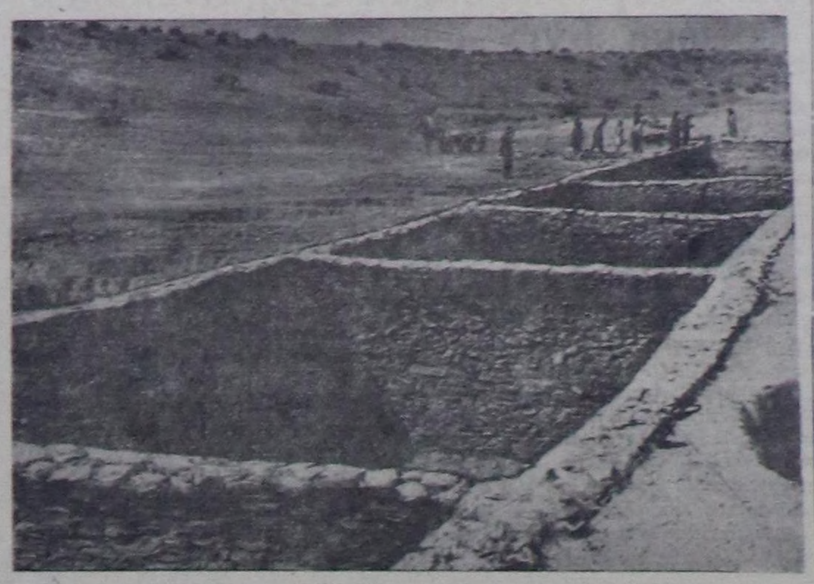

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозу мал чемин силостаарынче улуг кичээнгейни салып турар.

Чурукта: Ленин аттыг колхозтуң силос шыгжаар траншейн. Аңаа 600 тонна силос кирер.

Фото **С. Феоктистовтуу.**

Салим СЮРЮН-ООЛ

ЧАА ШҮЛҮКТЕР

Чечектер

—Бажыңывыс кожа-даа-дыр,
Базып орда хөглүг-даа боор,
Чанарында чүге бистен
Чаштын чоруур кижи сен? — деп,
Заводта өөрүм оолдар
Салдынчок-ла чемелей бээр.

— Шак-ла мынаар кудумчуда,
Чап-чаа туткан бажыңчыкта
Чеди чүзүн челээш өңнүг,
Черле онза чечектер бар.
Хөй-даа эвес—үш-ле чечек,
Көрүксенчии черле атчок.

Чанарымда оларга баар
Чаңчылдыг-ла апарган мен.
Көрүп аар мен: сеткил сергээр,
Хөрек аъжып, тыныш хозаар.
Ажыл кылып турупсумза,
Адыжымга күштү немээр.

Кайы-бирин шилип аар дээш,
Харалааның, чадап каан мен.
Олар меңээ шупту эки,
Оларны мен ылгавас мен.
Ынчалза-даа кайы-бирин
Ынчап тура «часкаптар» мен.

Сылдыс

Карарңылаан, арыг удаан.
Кадыр элден харап тур мен.
Дээрден сылдыс менче баткаш,
Деңгер-ле бо, ара читти.

Кайда барып дүштү моң дээш,
Харатындым—чүве-даа чок.
Кара сугже эзге бергеш,
Кайгап кагдым—ында-даа чок.

Канчангаш-ла хая көрдүм,
Карак уунда чырык хып-тыр.
Маннавышаан чеде бердим—
Манап турган сылдызым тур.

Кызыл тыным, чүрээм оду
Кыйынымда-ла кожа турда,
Дээрден баткан сылдыс дозуп,
Тенип турар кончуумну-даа!

Тудуг планын күүседири-биле чергелештир шынарын экижидер

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң тудуг бригадазы (бригадири эш Амыйлан) бо чылын 35 чурттага бажыңнарын тудар планныг, оларның кол тудуу доозулган. Тудугжулар интернатты, дарганнаар, бызаңнаар, пилорама турар бажыңнарны тудуп доозуп турар.

Тудуг бригадазының тууйбу кылыр звенозу 37 муң тууйбуну кадырган. Чазаныкчылар Чыпсың, Кумун-Доржу олар ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип, соңга рамаларын, эжиктерни, кастыктарны болгаш оон-даа өскелерни эки шынарлыг кылып турар.

Бажыңнар хөй туттунган, ынчалза-даа әлээн чамдык бажыңнарның крышалары, кладовкалары болгаш оон-даа өске үүлдери четче кылдынмаанын база демделгеле чогуур.

Т. САРЫГ-ООЛ.

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР

Чогуур кичээнгейни салыр херек

Каък-Хөлге 1950 чылдан эгелеп «Элегес» совхозтуң мал ажыл-агый фермазының турум төвү тургустунган. Ында чурттакчы чон чыл бүрүде көвүдеп, тулугсуур улгаткан.

Ындыг болза-даа ында чурттап турар чоннуң культурлуг негелдези кончуг четпес хандыртынган. Суурда, школа, кижи эмнелгезиниң салбыры, клуб болгаш библиотека чок. Дыка хөй малчыннарның болгаш ажылчын, албан-хаакчыларның школа назылыг уруглары кайда-даа өөренмейн турар. Совхоз төвүнден ындахаая эмчилер кээп турза-даа бачым зарыга таварышкан кижилерге дүрген дуза чедирбейн, оларны Хову-Аксы, Хендерге, Кызыл дээн чижектиг ырак черлерге эмнедири-биле чорудар таварылгалар хөй.

Чаа өзүп олурар суурнуң клубу чогундан кино, концерт болгаш өске-даа культура-массалыг оюннар болбайн турар.

Каък-Хөлде малчыннарның болгаш ажылчын, албан-хаакчыларның бүгү талагы культурлуг негелдезин хандырып, оларның амыдыралынче улуг кичээнгей салыры совхозтуң дирекциязындан, ында партия эге организациязындан болгаш Таңды районнуң партия, совет органнарындан чугула негетинин турар.

Д. БИЧЕ-ООЛ.

Школа септелгези доозулбаан

Улуг-Хем районнуң Көк-Чыраа көдээ Совединде чеди чыл школазының септелгези амдыгаа чедир доозулбайн кончуг хожудаашкында турул турар.

Школа 250 кубометр одаар ыяш белеткээр планындан үүгле 118 кубометрни школа чанында сөөртүп алган. А 132 кубометр ыяш тайгада хевээр.

Бо чылын школага өөренир уруглар-ның даңзы-бүрүткелин суму Совединден ам-даа тодаргайлап албаан. Школада өөредилге номнары болгаш херекселдерге четчелетинмээн. Школаның чунар бажыңы шуут кылдынмаан болгаш арыгланыр бажыңның септелгезин кылбаан.

Септелгени кыска хонуктарның иштинде дүрген доозар дээш районнуң улус өөредилге килдизи база Көк-Чыраа көдээ Соведи удуртулганы күштелдирип, чугула хемчеглерни алыры негетинип турар.

Н. ЛОПСАН.

Ажаап алыышкынга белен эвес

Улуг-Хем районнуң «Партияның XIX съездизи» көдээ ажыл-агый артелиниң Кара-Дытта болгаш Хүүледе тараалары быжып турар. Ындыг болза-даа колхоз баштаар чери (даргазы эш Сырбыкай) дужут ажаап алыышкынынга белеткел ажылын ам-даа чорутпаан.

Кара-Дытта болгаш Хүүледе хову турлаглары, тараа складтары болгаш серилиг шаңнар чок, ажаап алыышкынның чепсек-херекселдериниң септелгези кылдынмаан.

Дужут ажаап алыышкынынга белеткелди дүргедений, хову турлагларын, серилиг шаңнарны кылып, шаңнарның апталгазын дораан чорудары колхоз баштаар черинден, колхозта партия организациязындан негетинин турар.

Т. ОЧУР-ООЛ.

„ШЫННЫҢ“ МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

„Шажынга удур эртем пропагандазынче кичээнгей салыр“

Мындыг эге-биле бо чылдың июль 21-де үнген № 124(3318) «Шынга» Сүт-Хөл районда шажынга удур эртем пропагандазының кошкак тургустунганындан чамдык кижилерде эргиниң ёзулалдарын сагыыр чоруктар бар фактыларны илереткен корреспонденция парлатынган.

СЭКП Сүт-Хөл райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизинин редакцияга дыннатканы болза, шажынга удур эртем пропагандазы эрткен чылын районга багай турганы шын, чамдык кижилерге эргениң ёзулалын барымдалаар чоруктар турган. Эрткен чылын Хүүректигге турган аалдар куда кылыш, арагалаар чорук болуп турганындан Маадыр-оол деп кижи кем херек үүлгеткени шын. Хоойлу органы Маадыр-оолга харыысалганы хүлээткен.

Партия райкому сөөлгү үеде шажынга удур эртем пропагандазын күштелдирер хемчеглерни алган болгаш бо чылдың эгезинден бээр районга шажынга удур эртем пропагандазының талазы-биле 13 лекциялар номчутунган.

Парлатынмаан чагааларның изи-биле

Бай-Тайга районнуң Молотов аттыг колхозунуң баштаар черниң даргазының оралакчызы болгаш колхозта партия организациязының секретары эш Күдеректиң көдээ ажыл-агый артелиниң Уставын үреп, колхозтуң малын самчыгдап турарын көдээ бижикчи «Шын» солун редакциязынга бижээн. Ук материалдын изи-биле хыналда кылырын редакция СЭКП Бай-Тайга райкомунче чоруткан.

Партия райкомунуң редакцияга дыннатканы болза, көдээ бижикчиниң бижээни шын болуп илерээн. Колхозтуң хөренгизин самчыгдап турган Күдеректи колхоз баштаар черинин даргазының оралакчызындан, партия эге организациязының секретарындан дүжүргеш, партия талазы-биле хемчег хүлээткен.

АҢДАРГАН КУР ЧЕР

Мих. ШОЛОХОВ.

(Згези № 106 «Шын» солунда).

Кочулалдыг катырбышаан, Разметнов үргүлчүлээн:

— Кым-даа балыглатпаан-дыр ийин харын. Ооң ам, чүвени канчап билир дээш, соңганың даштында хаалганы хаапкаш, денни кыпсыптым. Щукарь демги-ле хевээр өрү көрүндүр шышың чыт-пышаан, үгле карактарын ийилдирзин шийипкен, холдарын ижин кырында салыпкан болду. Гробта өлген кижи дег шимчеш, дырташ дивейн чыдып алган, ол-ла! Бошкак, чымчак үн-биле менден дилей-дир: «Христос бурган өшээгей аан, барып, мээң кырган шываганчымны кел деп көр. Өлүрүнүң мурнунда ооң-биле көржүп алыйын».

— Олче ээгип чеде бергеш, деңчы-рыы-биле көөрүмге, —дээш, Разметнов катыра каапкан, ажын төктүр четкен каткызын арай деп тырттынган,— үүү болган дээрге, ооң Щукарының аан, хаваанда хады чартызы кадалы берип-тир... Соңга чаагынга оък дээрге, оон тавыланган чарты чаштааш, Щукарының хавааан орта деттеш, ооң кежин ол кадалы берген, а ону демги мелегейин оък деп бодааш, ол-ла черинге чиге кээп дүшкени ол ышкажыы. Өлүм чокка-ла кырган, көрүп турумда-ла, өлүп эгелээн, а мен, каткым келгеш, безин хөндүрүп чадай берген мен. Ам канчаар, чартыны ушта тырткаш, ирейге чугааладым: «Сээң оъгуңну ушпуп каптым, ам тур, хей-ле чыткаш чоор сен, харын Макар айнаар барганын меңээ чугаалап бер».

Ам көөрүмге, Щукарь ирейим харын өглүг апарган, ынчалза-даа, турарындан ирай ыядып, шала кырында соястап, тур-дайн-дыр ийин моң... ынчаарга кончуг чулчурукчу азаң чыда мээң бажым тенидер болбас ийикпе: «дайзыннар менче, мээң хаваамче оъкту дорт киир адыптар орта, мен дээрге, кезе шаапкан чүве дег, барып ушкаш, медерелим ышкыныштарым орта, Макар ол аразында деңни өөрүпкеш, соңга караандан үне халааш, арлы бергени ол-дур ийин. Бистиң аравыста найырал бо ышкажыл, мындыг: мен мында балыгладып алган, барык-ла өлгүже чыргаладып алган чыдар, а ол дайзынларның үвүнге мени каггаш, боду кортка-ш, чашты берген. Мени өлүрүп каар часкан оъкту меңээ көргүзем, Андрюша. Бир эвес, бурган өршээп, дириг артар болзумза, —ону шываганчымның сагыызының чанынга меңге турасказал кылдыр кадагалаар мен!»

«Чок, ону сеңээ көргүспес мен, шупту хан чүве-дир, ону көргеш, база катап угаадаарың чадавас. Ол сураглыг оъкту Ростовче музейге кадагалаары-биле чорудар бис» дээн мен. Кырган улам хөглүг болуп, ийининче эрес аңдарылгаш, айтыр-дыр: «А, Андрюша, мээң мынчаар маадырлыг балыгланганым уъжун, дайзыннарның мындыг халдаашкынын шыдажып үнгенин дээш, дээди даргалардан кандыг бир медаль суг болур ирги бе?» Ол орта анчыгзына берген мен: чартыны ооң холдарынче сунупкаш, чугааладым: «Бодур, сээң «оъгуң», мындыг чүве музейге чогувас. Бурган хоозунуң адаанга шыгжап, кадагалаар сен, ам тургаш, кудукка баргаш, бодуңнуң маадырлыг чоруунну чуп ал, бодуңну чурумчут, оон башка сенден бир-ле багай чыт, өлген малдаа ышкаш, кээп турар-дыр».

Щукарь дашкаар үнүпкен, үгле ону көрген мен, а оон үдаваанда Макар бо келген, тыныжы үзүргеткен аът-ла, стол артында олурупкан, ыыт безин чок. Ооң тыныжы оожургай берген, чугаалай-дыр: «Хоранныг кулугурга дегбеди! Ийи катап аттым. Карарңгы, хараал көзүлбеди, үннаштыр шыгаап адарымга дегбеди ышкажыл. А ол тура дүшкеш менче база атты. Хөйленче дээпти ышкаш». Макар хөйленин хере тударга, шынап-ла курлак үстүнче оък ол дээпкен болду. Кымыг ол ынчаш, таныдың бе?— деп, айтырдым. А Макар кочулалдыг катырды: «Мээң карактарым үгүнүү эвес-ле болгай. Үгле аныяк кижи-дир деп билип чыдып калдым. Үгле дээрге, аажок кашпагай болду! Назылаан кижи ынчаар кайын чүгүрер. Сүрүп маннаарымга,— атыгып-ла орар-дыр! Ону аъттыг кижи безин четпес». Оон мен айтырдым: «Чүгге ынчаар дидимненир кижи боор сен? Оларның чежезин билбейн чыткаш, ону сүрүп маннаар? Бир эвес херим артынга база ийи ындыг оолдар сени мнап турган болза канчаар сен? Чаңгыс-даа болза, сени чоокшулады маннаш, хөме тудуптун болур-ла болгай» Макарны черле үгаздын болур ийикпе? Ол чугаалай-дыр: «Сээңни-биле алырга, мен чүнү кылыр турган мен ынчаш? Деңни өөрүп кааш, орун адаанче үнгеп кирер мен бе?»

Хамык чүве мындыг турган-дыр. Ол боолаашкындан Макарга үгле чаңгыс дымаа арткан-дыр.

— Дымаа маңаа кандыг хамаарылгалыг чүвел?

— А кым билир боор, ол боду ынча дээр-дир, мен бодум безин кайгаар-дыр мен. Үгле катырып орар кижи сен? Шынап-ла ол боолаашкын соонда аажок дымаалаан кижи. Думчуундан суг сыңайнып-ла турар, аңа пулемёт-биле боолап турган дег, ээлчештир азырып турган.

— Мырыңай-ла сайзырал чок чоруктур — деп, полк бижээчилериннен үнген, улгады берген казак, санакчы, таарзынмайн чугаалаан. Эргилей берген меңгүн карак шилин хаваанче кедургеш, ол казак кургаг катаптаан: — эш Нагульнов бодунуң сайзырал чок чоруун көргүзүп турар-дыр, ол-ла!

— Ам сайзырал чок кижилер артык уржуктуг болур чүве ыйнаан,— деп, Разметнов кочуладыг катырган.— Сен дыка-ла сайзыраладыг-дыр сен, самбың хап олурунда ана шакылаар, дыйлаң-дайлаң бижип турунда ана амыр-ла, а ол хиреде-ле сенче эвес, а Нагульновче адып турар-дыр... — дээш, Давыдовче көрүнгеш, үргүлчүлээн:— Эртен эрте аңаа чеде бээримге, Макар фельдшер-биле мартышкан олур, ана аза-четкер безин черле аайын тыпшас чүве болгай! Ынчаарда ажык соңга баарынга олургаш, соокка алзыпкаш, Макар дымаалай берген деп фельдшер чугаалаан, а оък думчуктун нервазынга дээпкен уъжун дымаалай берген мен деп Макар кызыткан. Ынчаарга фельдшер айтыра-дыр: «оък кулактың үстү-биле эрткеш, үгле чулчургайны өртендир чипкенде, думчук нервазынга оък канчап дээр чүвел?» А Макар аңаа харыылаан: «Канчаар дээпкени сээң херээн эвес-тир, чүвенин ужуру дегтенинде, сээң херээң азыртыр нерваны эмнээри болур, а билбес чүвенни чугаалаарында эвес».

Макар дээрге, азадан дора, дедир болгай, а фельдшер ашак оон-даа дора. Ол чугаалаан: «Силер мелегейлериңер-биле мээң бажым тенитпеңер. Нервадан кижиниң чаңгыс чаагы адыңнаар чүве, ийилдирзи эвес, чаңгыс карактың адаа тыртыжаңнаар чүве, ийилдирзи эвес. Ынчаарга силериниң үгге чаңгыс танаандардан азыртын турарыл, ийилдирзинден сыылавас? Илдең херек—соокка алыскан».

Безек ыыт чок олура, Макар ооң айтырган: «А дедирдаван эмчизи, сээң кулаан орта кижи хап көрген бе?»

Чүвени канчап билир, чүве болза холундан сегирип алыр дээш Макарның чанынче чоокшулай олуруп ап чорумда, а фельдшер харын сыр дедир, оон ырап, эжикче көрүп, дидим эвес чугаалаган: «Чо-ок, бурган өршээп, кым-даа какпаан. А ону үгге сонуургай-дыр силер?»

Макар оон катап айтыра-дыр: «А сээң оң талакы кулаан орта кагар болзумза, үгле оң кулаан дүүлээр деп бодаар сен бе? Кулактарының ийилдирзи, пасхада коңга дег, диңнайны бээр болдур эвеспе!»

Сандайдан тургаш, фельдшер ийин-биле эжикче чоокшулап бар чораан, а Макар чугаалаан: «Сен арай изиве, сандайга олур, сени эттээр дивейн-дир мен, анаала чижек кыдыр тайылбырлап олур мен, илдең-дир бе?»

А ол фельдшер үүден изиир ийик? Ол аная-ла айылзынып эжикче чоокшулап бар чыткан болгай, а Макарның чугаазының соонда сандайның мырыңай-ла эриинде олуруп алган, ол хиреде-ле эжикче көрүп каап олурган... Макар чудурактанышкан, оозун, бүгү назынының иштинде эң-не баштай көрүп каан дег, долгандыр көргүлээш, оон чугаалай-дыр: «А бир эвес бо белекти сеңээ ийи удаа берипсимзе ынчаарда чүү болуруг?» Фельдшер каапгла тургаш, эжикче чылыпкан. Хаалганың тудазындан тудуп тура, фельдшер чугаалаан: «Бир-ле мелегей чүве бодап турар-дыр силер! Эмнелгеге-даа, нерваларга-даа силериниң чудурактарыңар кандыг-даа хамаарылгалыг чүве бо-ла болгай»— деп, аңаа Макар удурланган, катап олурарын дилээн, сандайга ону таваар олуртуп алган. Аңаа фельдшер хейде-ле, та үгге ынчаары ол ийик, аажок-ла деридип эгелээн болгаш чайым чок, аарыг кижилер хүлээп алыры-биле оон дораан ырап чоруур кижи мен деп аңаа медеглээн. Ынчаарга, аарыг кижилер каш минутада манап болуруп, эмчи темазынга маргылдааны үргүлчүлээрин, ол эртемге беш демдекти аңаа баш бурунгаар берип болурун Макар шынгыы чугаалаан.

Давыдов шагзыргай ээзээн, санакчы, аскын адыжы-биле дуглавышаан, ооъум кырганзыг каткызы-биле катырган, а Разметнов, долу шыңгызы хевээр, үргүлчүлээн:

Макар чугаалай-дыр: Сээң моонче ийи удаа берипсе, сээң үгле оң талакы каранган чаш төктүр деп бодава. Оларның ийилдирзинден, бышкан помидордан шимиг ышкаш, сыйт дээр болгай, бо дугайында канчап-даа бадыткаар мен аз! Нерваның дымаазы база ындыг: оң талакы үттен дамдылаар болза, солагай талакы үттен база төктүр. Илдендир бе?» Ынчаарга аңаа фельдшер дидимненип чугаалаан: «Эмнелге талазыбиле чүнү-даа угаавас болганыңарда, билиргевейн турул көрүңер. Силерге дамдыладыр эм бижип бээр мен, харын ооң-биле эмненинер». Эх, ол орта Макар-даа тура-ла халаан! Дээвнирге үзе часкаш, бир-ле өске үн-биле айтырган: «Кай мен эмнелге талазы-биле чүве угаавас болганым ол бе?! Ах, сени, эрги сыңыйны! Герман дайынынга дөрт балыглатым, ийи катап кемдедим, бир катап хейге хоранатырдым, хамаазы дайынга үш катап балыглатым, үжен хире шериг эмнелгезин, госпитальдарны, аная эмнелгелерни кезип чыдып келдим, ынчаарга мен эмнелге талазы-биле чүнү-даа угаап билбес болганым ол ышкажыы?! Мени кандыг докторлар, профессорлар эмнеп турганын билир сен бе, кулугур курраг тоолга? Ындыг эртемден кижилер сээн, кырган мелегейнин, дужунге безин кирбээн болгаян!» Аңаа фельдшер мөөй берген, ындыг дидим аңаа та кайын чедип келгени ол ийик, Макарже шоглап тур ийин моң: «Силерни эртемден кижилер эмнеп турган болза-даа, силерни хүндүтпеп тур мен, ынчалза-даа болунар эмнелгеге аная бөөшкүн-дүр силер!» Аңаа Макар харыылай-дыр: «А сен эмнелгеге — быжырган далганда үттен дора сен! Сен үгле чаа төрүттүнген төлүң кинин кезип болур сен, кырган ашактарның ак бүүрээнин дежиин эдип болур сен, а нерваларны угаап билирнге судурну кошкарның билири-биле дөмей сен! Нерва дугайында эртемни хензигни-даа чедип албаан сен!»

Ынчаар сес кагжып, бот-бодун бактатканнар, оон фельдшер Макарның өрээлинден, хендир тергежигежи дег, үндүр чуглу берген. А Макар бичии ооъургай берген, меңээ чугаалай-дыр: «Сен баштаар черже бар, а мен бөдүүн аргабиле бичии эмненин алыйн, думчуумну чаг-биле дүрбүп алыйн, дораан чеде бээр мен». Бир шак болганда оон канчап барган келгенин көрген болзунза, Давыдов! Думчуу аажок улгады берген, артындала, баклажан деп ногаа дег, көк болгаш бир ийинче халайты астына берген. Дүрбүп ораш, кемдедип алганы-да ол боор оң. А Макардан, думчуундан дээрим олдур ийин, хой чаанның чыды кээп, баштаар черни долган-дыр. Бодун ынчаар дүрбүтүнүп алганы ол-дур ийин... Ону көрүп кааш, каткым келгеш, шыдаваандыр мен. Бүжүр эриң бодун мырыңай үреп алган болган-дыр! Бодуңну бо канчап алганың ол деп айтырар дээш, каткым келгеш, кайын шыдаар ийик мен. А ол аажок хорадап, менден айтыра-дыр: «Чүнү катырарың ол, мелегей тулуп, оруктан онза чаптанчыг чүве тып алдың бе? Үүнге өөрүп олурарың ол, Трафимнин оглу? Сээң угааның бистиң «Трафим» хунавыстыыгла, дыр ийин, мында олуруп алган, төлептиг кижилер кочулап олурар!»

Оон ол аът кажаазынче чоруп кагды, мен оон соонче базыптым. Көрүп тур мен, Макар хоор аъттты чешкеш, эзертеп алгаш, аът кажаазындан чедип үндүрдү. Ам-даа ыыт чок. Мээң каткымга хорадан турары ол-дур ийин. Оон айтырдым: «Кайнаар базарың ол?» Хаваан дүйүпкен харыылай-дыр: «Кайнаарлааның хөвүзүндан хараган кезип алгаш, сени эттээйн дээш!» «Чүү дээш»—деп айтырдым. Ыыттавайн-дыр. Үдеп чоруп кагдым. Оон бажыңына чедир-ле ыыттаашаан бис. Херимчигеш чанынга менче дынын октапкаш, боду бажынче кире берди. Удавайн чедип келген, ам көөрүмге: хаптыг

(Улаңчызы 4-ку арында).

УЛУС ДЕМОКРАТИЯЗЫНЫҢ ЧУРТТАРЫНДА

Совет дээди өөредилге черлерин дооскан кыдат студентилер төрээн чуртунче ээп чанып турар

ПЕКИН, август 5. «Гуньминьжибао» солуннуң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, 1951 чылда ССРЭ-ге чедиш келген 100 ажыг кыдат студентилер болгаш аспирантылар Совет Эвилелиниң дээди өөредилге черлерин бо чылын дооскан. Боттарының диплом ажылдарын болгаш кандидат диссертацияларын чедишкиннинг камгалап алгаш, оларның иштинден чамдыктары Төрээн чуртунче ээп чана бергеш идепкейлиг тургузукчу ажылдарда киржип эгелей бергеннер.

Совет дээди өөредилге черлерин дооскан аныяк кыдат инженерлер эртемниң албан черлеринге болгаш янзы-бүрү министерстволарга, а ол ышкаш Кыдат Улус Республиканың улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларының бүдүрүлге участоктарынга ажылдаары-биле чорупканнар. Хуанхэ хемде гидротехниктиг дериишкиннерниң тудуунга болгаш Кыдаттың бирги беш чыл планының өске-даа чугула тудугларынга олар киржирлер.

(СЭТА).

„Найырал“ күражыл-агыйның шөлдеринде баштайгы дүжүт

ПЕКИН, август 5. Соңгу-Чөөн Кыдатта Хэйлунцзян можузунуң күр черлеринге эрткен кыжын тургускан «Найырал» күражыл-агыйның ажылдакчылары кызылтастың баштайгы бир дугаар дүжүдүн ажаап ап турар деп Синьхуа агентилели дамчыткан.

Ийи муң ажыг гектар күр черлеринге гектар бүрүзүнден ортумаа-биле кызылтастың 11 центнер дүжүдүн ажаап алган. Күражыл-агыйның шөлдеринде ажылдап турар көдээ ажыл-агыйның чаа техниказын кыдат улуска белек кылдыр Совет Эвилели чорудуп берген.

(СЭТА).

Албаниянның ховуларында

ТИРАНА, август 5. Албанияда тараа ажаап алыышкыны дооступ турар. Көдээ ажыл-агый министерствозунуң сан түннерин ёзугаар алырга, республикада чазын чажар кызылтастың, көктараанның, арбайның болгаш суланың тарылга шөлдериниң дүжүдүнүң 90 хуузун ажаап алган. Тараа ажаап алыышкыны бо чылын эрткен чылдаазынга бодааргa дүрген болгаш организастыг эртип турар.

Машина-трактор станциялары дүжүт ажаалдазының талазы-биле тараажыларга улуг дузаны чедирип турар. МТС-терде болгаш күрүне ажыл-агыйларында тракторларның саны бир чыл иштинде 70 хуу өскен. Чурттуң ховуларында тараа ажаар 60 комбайннар, 350 молотилкалар болгаш өске-даа дыка хөй машиналар ажылдап турар.

(СЭТА).

Болгарияда чер шинчилелиниң ажылдары

СОФИЯ, август 6. Чер адаанда казар байлак түүлдериниң чаа черлерин дилеп тыварының геологтуг ажылдары Болгарияда чедишкиннинг чоруп турарын Болгарияның телеграф агентилели дамчыткан. Демир рудазы бар элээн хөй черлерни бо чылын Щипровцаның чанында ажыдып тыпкан. Родонскиниң даг рудалыг бассейнинде хола цинка рудаларының бар черлери база ажыттынган. Марганец рудаларлыг черлер Сталинскиниң девискээринде тывылгылаан. Бүдүрүлгеге чугула хереглээр түүлдер болур хромнуң болгаш никельдиң база ол ышкаш ховар металлдарның бар черлерин дилеп тывар талазы-биле улуг ажылдар амгы үеде калбарып турар.

Нефтиниң бар черин ажыдып тыпкан чорук нефть болбаазырадыр бүдүрүлгени Болгарияга тургузар арганы берген.

Чугай аймааның болгаш мергельдиң бар черлерин хөйү-биле ажыдып тыпкан чорук цементиниң чаа заводтарының тудуун калбартыр арганы берген.

(СЭТА).

Тайбың камгалалының Корей комитединиң атомнуг болгаш термоядролуг чепсектерни хоругдаары дээш улустар аразының конференциязынга белеткелдиң талазы-биле япон комитетке телеграммазы

ПХЕНЬЯН, август 5. Кореяның төп телеграф агентилелиниң дамчытканын ёзугаар алырга, атомнуг болгаш термоядролуг чепсектерни хоругдаары дээш улустар аразының август 6-да Хиросима хоорайда ажыттынган конференциязынга баар дээн Корей Улус-Демократтыг Республиканың төлээлерине Японияже баар эрттирилге бижиктерни бээринден япон чазак ойталаан түве төлээде КУДР-нуң төлээлери ол конференцияның ажылынга киржип шыдавас болган. Тайбың камгалалының корей комитеди аңаа холбаштырбодунуң телеграммазын конференцияга белеткел талазы-биле япон комитединче чоруткан. Япон чазактың ол дора көрген чоруунга хомудалды телеграммада илереткен болгаш Японияда чурттап турар корейлериң бүгү-нийти каттыжыышкынының төлээлери ол конференцияга КУДР-нуң төлээлериниң орнун төлээлеп эрттирерин дыңнаткан. Конференцияның ажылы чедишкиннинг болурун тайбың камгалалының корей комитеди бодунуң телеграммазында база илергейлээн.

(СЭТА).

Аныяктарның болгаш студентилерниң бешки Бүгү-делегей фестивалы

ВАРШАВА. Август 4-түң ийиги чартыында хөй санныг совет төлээлер немец аныяктарның төлээлеринге аалдап чорааннар. Немец оолдар болгаш кыстар боттарының совет аалчыларын найыралдыыбиле уткуп хүлээп алган.

Немец төлээлериниң уран-түүлдер бөлүү совет аалчыларга алдар кылдыр концерт көргүскен. Совет аныяк артистер база ойнааннар. Элээн каш шактарның дургузунда немец болгаш совет өңнүктер хөглүү-биле хөөрежип, дыка хөй ырларны ырлап, ойнап хөглешкеннер.

Француз төлээлериниң бөлүү боттарының вьетнам өңнүктеринге чораан. Вьетнамның демократтыг аныяктарының Эвилелиниң секретары Хоанг Минь Гин аныяк французтарга байыр чедирген. Бистиң чурттарывыстың аныяктарының найыралын кандыг-даа күштер чайгылдырып шыдаваан болгаш шыдавас-даа деп ол чугаалаан. Францияның болгаш Вьетнамның аныяк салгакчыларының найыралы бузулбас дээрзинге бүрүн идегелди Раймонда Дьен илередирге вьетнам төлээлер диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле хүлээп алган.

Культура болгаш эртем ордузунуң конгресстер залынга Пятницкий аттыг ырының аныяктар бөлүүнүң артистери чедишкиннии-биле оюн көргүскеннер. Совет төлээлериниң янзы-бүрү уран-чүүл бөлүктери август 4-түң дургузунда 13 концерттерни, ооң иштинде Гдань хоорайга база оюн көргүскеннер.

Стадионнарга болгаш спорт шөлдериниге чиик атлетиканың маргылдаалары, бутбөмбүкчүлериниң, теннисистериниң болгаш хол-бөмбүкчүлериниң ужуражыышкыннары үргүлчүлеп турар.

ВАРШАВА. Аныяктарның фестивальда төлээлериниң хөй санныг төлээлекчилери «найыралдың аллеязынга» ыыштар тарын олуртуру-биле культураның болгаш дыштанылганың төп паркынга август 5-те эртен эрте чыглып келгеннер. Демократтыг аныяктарның Бүгү-делегей федерациязының секретары Чэнь Ли-энь чыылганнарга изиг байыр чедирген. Янзы-бүрү улустарның чоруткан аныяк төлээлекчилери боттарының холу-биле маңаа ыыштарны тарып олуртур чорук тайбыңнын ыдыктыг хөрээ дээш демиселге аныяктарның тайбың күш-ажылын, найыралын болгаш чаңгыс эвин алдаржыдар деп ол демдеглээн.

Ногаан шивилериниң тарылгазынче аныяктар найыралдыы-биле эгелеп кирипкен болгаш чартык шактың иштинде паркка чаа аллея — бүгү делегей аныяктарының найыралының аллеязы тургустуна берген.

Варшаваның янзы-бүрү районнарынга аныяктарның профессиялар талазы-биле ужуражыышкыннары болгулаан. Театр залдарынга болгаш шөлдерге бот-тывынгыр уран-түүл бөлүктериниң концерт оюннары үргүлчүлеп турар.

Итальян болгаш немец аныяктарның төлээлери совет төлээлекчилерге аалдап кээп чорааннар.

(СЭТА).

Национал хуралга Эдгар Форнуң медеглели

ПАРИЖ, август 5. (СЭТА). Национал хуралдың бөгүнгү хуралынга француз чазактың баштыңы Эдгар Фор нийти политиктиг айтырыглар талазы-биле медеглел кылган.

Баштай экономика талазы-биле чазактың политиказының түңнелдериниң дугайын чугаалааш, ооң соонда Фор даштыкы политиктиг айтырыгларже шилчээн. Француз чазак даштыкы политиканы ийи угланыышкыннарга: «айыыл чок чорукту организастаарының» угланыышкынынга болгаш делегей байдалын таарыштырар чорукту хандырарының угланыышкынынга чорудуп келген болгаш чорудуп турар деп Фор медеглээн. Ооң-биле холбаштыр Фор дөрт күрүнелериниң чазактар баштыңнарының Женева чөвүлел хуралының түңнелдерин чугаалаан. «Женева чөвүлел хуралының ужур-дузазы ону чыылдырганының фактызындан, чедип алдынган баштайгы түңнелдерден болгаш ооң ажыткан перспективаларындан хамаарыштыр үнелетинер ужурлуг» деп ол чугаалаан.

Ол ужуражыышкын дөрт күрүнелериниң чазактар баштыңнары болгаш оларның даштыкы херектер министрлери шуут харылзааларны боттарының аразынга тургузар болгаш «лойяльдыг чугаалажыышкыннарны» чорудар арганы бергенин демдеглээш, Фор ол баштайгы чугаалажыышкыннарның түңнелдери чазактар баштыңнарының боттарының даштыкы херектер министрлеринге перспективаларда шупту болуп илеретинмээн деп түвени онзалап демдеглээн, түге дээрге, Женева чөвүлел хуралының хүн чурумунуң бүгү түүлдериниң талазы-биле дешилге чедип алдынган деп Фор медеглээн. «Европага азы Европаның кезиинге күштү хереглевес» деп хүлээлгени саналдап турар айыыл чок чоруктуң планының күзенчии, Германияны катап каттыштырарының айтырыының болгаш айыыл чок чоруктуң айтырыының аразында харылзаа, ол катап каттыжыышкынче киреринiң эргежок чугулазы, Женевага төлээлетирген дөрт күрүнелериниң ол талазы-биле эдилээр нийти харыысалгазы; кайгамчык хөй курлавырларны кошкак хөгжүлделиг районнарның экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезинге хостап болгу дег арганы бээр чепсегленишкиннерни дүжүреринiң программазын кылыр күзел; кижилериң аразынга аргыжыышкынны база идеяларның болгаш барааннарның солчуушкунун чиигетпишаан, чөөн болгаш барыын чүктериниң аразынга харылзааларны хөгжүдер арганы база хүлээп көрдүнген.

Женева чөвүлел хуралы ол янзы-бүрү түүлдер талазы-биле тодаргай шиитпирни тывар төлээде, өске деңнелге үргүлчүлээр. Ол ам безин үргүлчүлеп турар. Америк чазактың болгаш Кыдат Улус Республиканың төлээлекчилериниң аразында амгы үеде ужуражыышкын болуп турар. Маршал Булганин биле Хрущев Великобританияга баар кылдыр албан ёзузу-биле чалатырган. Пинэ биле мен бодум Москвага чугаалажыышкыннарга киржир деп Совет чазактан чалалга алган бис.

Ол чалалгага чөпшээрешкен болгаш октябрь эгезинде чоруптар дээн бис. Чазак баштыңының сөөлгү түңнел медеглели соңгу-африка айтырыгларының дугайы болган.

Президент Эйзенхауэрге б парлалга конференциязы

ВАШИНГТОН, август 5. (СЭТА). Президент Эйзенхауэр дүүн бодунуң парлалга конференциязын эгелээн, конгресстиң 84-кү чыыжының сессиязының кылган ажылының дугайын аңаа допчулап чугаалаан. Даштыкы политика талазы-биле конгресс даштыкы политиканың айтырыгларын ийи партияларның канчаар көрүп турарын бүрүнү-биле деткээн деп Эйзенхауэр айыткан. Шериг планнарын солчурунга хамаарыштыр Эйзенхауэрниң саналының дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң үшкү сессиязынга Н. А. Булганинның илеткелин дугайты түве чугаалазын деп дилээрге, Эйзенхауэр мээң бодалым-биле алырга, премьер-министр Булганин чепсегленишкиннерни дүжүрер дугайты эң-не боттуг болуп турар май 10-дагы совет саналдарны чугаалаан деп айыткан.

Президент Эйзенхауэрниң чугаалааны болза: «Ооң ылаптыг домаа-биле алырга, мен бодаарымга инспекцияга хамаарыштыр май 10-дагы саналда кирген түүлдер мээң кылган саналдарымга көөрде, эң-не боттуг болган деп бодаар мен. Женевага аңаа чугаалажып турган бир эвес олар инспекцияның ыңдыг янзылыг системазынга бүзүреп турар болза, ол биске таарыжыр, бистер ооң кайызынга чөпшээрежир бис деп айыткан мен. Ынчангаш «кайызын-даа хүлээп алырын саналдаан мен».

Н. А. Булганинның медеглелин Булганин ол талазы-биле чугаалажыышкыннарда бар арганларны артыргаш, эжикти хаапканының херечизи кылдыр үнелевейн турар мен деп президент Эйзенхауэр чугаалаан. Женева чөвүлел хуралынга ол айтырыгны чугаалажып көөрүнге түгле эгени салган деп ол немец чугаалаан.

Премьер-министр Булганинның илеткелинге хамаарыштыр айтырыгга харыылавышаан, президент Эйзенхауэр дөрт күрүнелериниң Женева чөвүлел хуралынга даштыкы херектериниң дөрт министрлериниң октябрьда чугаалажып көөр уж ле элээн хөй бөлүк айтырыгларн ген деп чугаалаан. Премьер-мини ганиниң медеглели чепсегленишк ни дүжүрер талазы-биле контроль ында айтырыгны улам ынай чуга көөрүнүң аргазын казывайн турар за дагын катаптап чугаалаан.

Каттышкан Штаттар чепсегленишк нерни дүжүрер талазы-биле мырыңай программаны чугаалажып көрүлдеге рерин бодап турар дугайында дыңнады бадыткаарын дилээрге Эйзенхауэр ол тырыг-биле чазак доктаамал ажылдап рар болгаш ол талазы-биле кандыг-бир ч идеялар үргүлчү тыптып кээп турар де чугаалаан. Женевага кылган саналым чүгле эгези болуп турар болгаш кандыг-бир чаа саналдар киириптинер деп манап болур, ынчалзажок оларның чаңгызы-даа үзе көрүнмес ужурлуг деп ол немеп чугаалаан.

Женевада амгы кыдат-америк чугаалажыышкыннарның характеринге үнелеп берзин деп дилегте Эйзенхауэр ол чугаалажыышкыннар хамаатыларны хостаар дугайында айтырыг талазы-биле болуп турар болгаш Каттышкан Штаттар өңнүктер чок турда ол өңнүктериниң дугайында айтырыгларны чугаалажып көөрүн бодавайн турар деп чугаалаан.

Эң бедик деңнелге Кыдаттың болгаш Каттышкан Штаттарның аразынга чугаалажыышкыннарның болдунар аргазының дугайында айтырыгга хамаарыштыр Эйзенхауэр эң бедик деңнелге чөвүлел хуралдың дугайын болгаш Женевада кыдат-америк чугаалажыышкыннарның түңнелдериниң дугайын чугаалаары ам-даа элек деп чугаалаан. Күрүне секретары Даллестиң айытканын ёзугаар алырга, амгы кыдат-америк чугаалажыышкыннар бедик деңнелдиң чөвүлел хуралынга эвес, харын министрлер чөвүлел хуралынга чедирип болур деп Эйзенхауэр демдеглээн.

Бут-бөмбүүнүң талазы-биле ССРЭ-ниң Кубогу дээш

Бут-бөмбүүнүң талазы-биле «ССРЭ-ниң Кубогу» дээш маргылдаалар доостурунга чыгаан. Хүндүлүг шаннал дээш маргылдаага киришкен бут-бөмбүүнүң муң-муң коллективтериниң иштинден оң бир командалар маргылдаага киржирин үргүлчүлээр болган.

Алды командаларга 8-ки ойнаашкыннарның чаңгыс-чаңгызы арткан: Москваның спартакчылары Калинин хоорайның «Спартак» командазы-биле, офицерлериниң Киев Бажыңының бут-бөмбүкчүлери «Шахтер» (Сталино) командазы-биле, Вильнюстиң спартакчылары «Нефтяник» (Баку) командазы-биле ужуражырлар.

Маргылдааларның дөртү ойнаашкынының беш киржикчилери база ужуражырлар. Тбилисиниң динамочулары Совет Армияның Төп Бажыңының бут-бөмбүкчүлери-биле, Минскиниң спартакчылары «Локомотив» (Москва) командазы-биле тустус ужуражыр. Ол дөртү ойнаашкыннарга Москванын «Динамо» командазы база киржир.

Бут-бөмбүүнүң талазы-биле «ССРЭ-ниң Кубогу» дээш маргылдаалар Москвада Төп «Динамо! стадионунга болуп эртер.

(СЭТА).

Редакторнуң оралакчызы Т. С. ТАЛГАНЧИК.

АҢДАРГАН КУР ЧЕР

(Уланчызы).

хол-боозун эгин ажылдыр чүктепкен, холунда аржыыл тудуп алган болду...

— Аржыыл деп че? Ону канчаары ол ийик?—деп, Давыдов кайгаан.

— Сеңээ чугааладым чоп, ол коргунчуг дымаалаан, кандыг-даа думчук аржыылы аңаа чогувас болган деп, а бистии-биле, бөдүүнү-биле, черже сиңмирип-терин ол ховуга безин ыядыр болгай.— Разметнов нарын хүлүмзүрүпкен:— сен ону аар-саар кижи кылдыр көрбе, дизедивезе англи дыл өөренип турар кижидир, культура чок чоруун көргүзерге аңаа кайын боор ийик... Ону бодааш думчуктуунуң орнунга улуг аржыыл ап турары ол-дур. Мен аңаа чугааладым: «Макар, балыңы чажыра бажың шарып алган болзунза але». А ол шугулдап алгырды: «Кандыг балыг дээр мону, азага чазарлаткан! Балыг эвес, а шыймак безин көрбес кылдыр көгүй бергениң ол бе?! Менээ ыңдыг хөрээжен эрге чорук хей! Бригадаже чоруйын деп, балыгны хат хаптарга, доозун-биле долдурунтарга, кырган аскыр ытта балыг дег, боду-ла эккирий бээр. А сен өскениң хөрээнче шургува, бодуңнуң мелегей сүмелериң-биле кады моон чуглуп чорувут!».

Фельдшер-биле таварышкан соонда, мээн каттырышканым соонда, ол аажок шугул апарганын көрүп кааш, хол-боозун көзүлдүр чүктевезин дыка-ла овзарымчалыг сүмеледим. Аттыг түве боор! Мени төрээн авамче чыыпыр карганкаш, ол чугаалайдыр: «Менче чүзүн-баазын сойлуктар боолап турда, а мен оолдарның ойнаар чазыбиле чоруур мен бе? Сес чыл иштинде кармактап, кармактарны сан чокка дешкен мен, ам болзун! Бөгүнден эгелээш ажыкка астыр мен. Ону оорлап албаан кен, а ханым-биле чедип алган түвемдир. Артында-ла чуга мөңгүнге ат бижээш, ону тудазынга чыыпыр кадааш, эргим эш Фрунзениң өмүнээзинден меңээ тывысканы аңаа-ла бир түве деп бодаар сен бе? Ылчынайныы турар-дыр сен, күжүрүм, база-ла өскениң хөрээнче думчуун суп келген-дир сен». Ынча дээш, аттангаш, чорупкан. Хутордан үнүп бар чораш, ооң аржыылче сиңмирип чоруурy, амыргаже үрген ышкаш, дыңналган. Семен, хол-боозунуң дугайын аңаа чугаалаар сен. Улус мурнунга эки эвес-ле болгай. Сени дыңнаар-ла болгай.

Разметновтуң сөстери Давыдовтуң медерелинде ам-даа четпээн. Чаактарын адыштары-биле даянып, столга баартактанып алгаш, ооң будуктарга шокарара бергенин Давыдов көрүп ора, Аржановтуң чугаазын сактып каап, оон боданган: «Че харын, Яков Лукич — кулак-даа дээн дийик бис, түге ыяавыла аңаа каразыыр ужурлуг мен? Ол боду кажан-даа боо тутпас, аажок кыраан болгаш угаанныг ашак, ынчаарга Макар аныяк, чүгүрүк, кижи дезе берди деп турар-дыр. А Лукичиниң оглу адазыбиле сүлчээлежип турар болза? Дөмей-ле быжыг бадыткалдар чокка, Яков Лукичини ажыл-агый эргелекчизинден дүжүрүп болбас, ооң-биле чүгле ону коргудуптуп болур, бир эвес ол кандыг-бир сүлчээде холбашкан болза, өскелерни база хөлзедип болур. А ол хире херекче Лукич чаасканн барбас-даа. Ол угаанныг аза болгай, ыңдыг чорукче чаасканн канчап-даа дидимнемес; ынчангаш ооң-биле мурнуку хевээр болур болгаш сезиктиң хензиг-даа демдээн көзүлдүрбес, оон башка херекти будулдуруп болур. А оюн онза болуп эгелеп турар-дыр... Удавайн район баар апаар-дыр, райкомнуң секретары-биле, КПЭ (Күрүненің политиктиг эргелелинин) начальниги-биле чугаалажыр. Бистиң бо КПЭ аазатпайлап турда, мында дүне боолап эгелээн ышкажыл. Бөгүн — Макарже, а даарта — менче азы Разметновче адарла ыйнаан. Чок, мыңдыг херек туруп болбас. Кандыг-бир хемчег албас болза, бир-ле кулугур үш хонук иштинде-ле бисти чыккыладып каптып болур. Ынчалза-даа контрреволюстуг оюнга Лукич кайын черле доңнажыр. Ол аажок магадылалдыг-ла кижи болгай, факт! Ынчаарга аңаа ооң ажыы чүл ынчаш? Ажылагый эргелекчизинде ажылдап турар, баштаар черниң кежигүнү, чедимчелиг эки чурттап турар болганда. Ооң эрги ёзуже тыртыла бээринге черле бүзүревестир мен. Эргиже эглиишкин чок болгай, ону ол билир ужурлуг. Бир эвес кожалрывыстың бирээзи-биле чаалажып эгелээн болзувусса база өске херек — ынчаарда ол идепкейжип болур, а ам ооң идепкейлениринге бүзүревес мен».

Давыдовтуң боданыышкыннарын Разметнов үзүпкен. Өңнүүнүн кулдуя берген арнын Разметнов үр-ле көрүп олурган, ооң соонда киржилгелиг айтырган:

— Сен бо эртен чемнендиң бе?

— Чемнендиң бе? А чүл?— деп, Давыдов сандаргай харыылаан.

—Дыка-ла арыпкан-дыр сен, аажок чүве! Чүгле чаак сөөктери арткан, олар безин хүнге додугулап калган.

—Сен база-ла эргини коптара-дыр сен бе?

— Чок, шынап чугаалай-дыр мен, мээн сөзүмге бүзүре!

—Чемненмээн мен, четтикпедим, хөннүмдаа чогул, эртенден эгелээш изиин көрнаан.

— А мен арай аштай бердим. Мээнбиле кады бараалы, Сема, чүү-хөөден кавырактанып алыылы,— деп, Разметнов саналдаан.

Давыдов күзел чокка чөпшээрешкен. Олар ийилээ херимче үнүп келгеннер, ховудан агызыг чыт-биле долган кургаг болгаш изиг хат оларның арыннарынче үрген.

Херим эжинин чанынга Давыдов доктааган, ооң айтырган:

— Кымга карадаар сен, Андрей?

Разметнов эгиннерин бедиткен, холдарын ооңум чада туткан.

—Чүзү билир дээр сен! Мен бодум база-ла долгандыр бодагыладым, чүнүн-даа ужуру билдинмес-тир. Хуторда бүгү казактарны эргий бодагыладым—ойлуктуг чүве бодатынмас болду. Бир-ле шулбус кээп, биске тывызык ыдыпкан аңаа баш тепип турар херек ийин. Районнуң КПЭ-ден бир эш чедип келген. Макарның бажыңының чанынга дээскинип туруп-туруп, Макардан, Щукарь ирейден, бажың эзи шыванчыдан, менден айтырыглар салгылааш, бистиң черден тыпкан холавысты көрүп-көрүп чоруй барган, ол-ла ийин. Хола демдектеп каан эвес... «Силерниң мында бирле дайзын келген-дир ийин» дээрге, Макар, дезер эвес, оон айтырган: «Оон башка, а сенче чамдыкта өңнүктер база боолай бээр ийик-бе? Чоруур черинче моон чоруп көр! Сен чокка-ла илередип көөр бис». Ол чөгенчиглер, ыыт чок тура, чүгле дымаазы-биле шүжүңейнип-шүжүңейнип, аттангаш, чорупкан-дыр.

— Кандыг деп бодаар сен, Островнов мынчап тур эвес ыйнаан?— деп, Давыдов оваарымчалыг айтырган.

Ынчаарга, херим хаалгазының тудазын тудар деп чыткан Разметнов, кайгай бергининден холун салыпкаш, катырыпкан.

—Сээн бо чүн ийик? Яков Лукич че? Кайы хире апарганындан ыңдыг херекче кирери ол ийик? Терге кыжыраажындан безин коргар кижи-дир, а сен үш-үдүрүм кылдыр бодап алган! Мээн бажымны-даа кес харын, а ол черле ыңдыг үүлгедиг кылбас! Бым-даа деп болур сен, чүгле ол эвес.

— А ооң оглу?

— База-ла чандыр шыгаай бердиң. Ынчаар бүдүү-туугай таар болза, мени-даа деп болур-ла ыйнаан. Чок, мында ужурлуг тывызык бар... Мында чажыттыг шооча бар.

Тапкызының хавын Разметнов уштуп эккелгеш, оон саазынга ораап алгаш, бажыңнарның хөрээжен ээлери хүндүс суугуларга от салырын, а эрлер даштыгаа тапкы тыртарын хораан ыяавыла күүседир доктаалга чоокта чаа ат салганын сактып кааш, ораап алган тапкызын хейзинип чуура туткан. Давыдовтуң элдепсинип көргенинге, ооң бодунуң дугайында эвес, харын бир-ле өске кижи-даа дугайында ышкаш, сандаргай харыылаан:

— Чүзүн-баазын мелегей доктаалдар үндүргүлээр! Даштыгаа тапкылап болбас болган, чоруулу, мээн бажымны тапкылапкай бис аан.

(Уланчылыг).

Шөйүндүнүң халдавырлыг аарыглары —

—аъш-чемден, сугдан болгаш холдарның хирлиинден дамчып неп-терээр.

Халдаарының дөстелгелери болза, аарыг чораан болгаш кадык кижилерниң бациллостуг аарыгларындан болур.

Сугну болгаш сүттү түгле хайындыргаш ижиңер.

Каттарны, ногааны болгаш чимисти үргүлчү чуңар, база оларны изиг суг-биле чуп арыглаңар.

Кандыг-даа хир, чам болган сөөлүнде аъш-чемни чиириниң мурнунда саван-биле холуңарны ыяавыла чуңар.

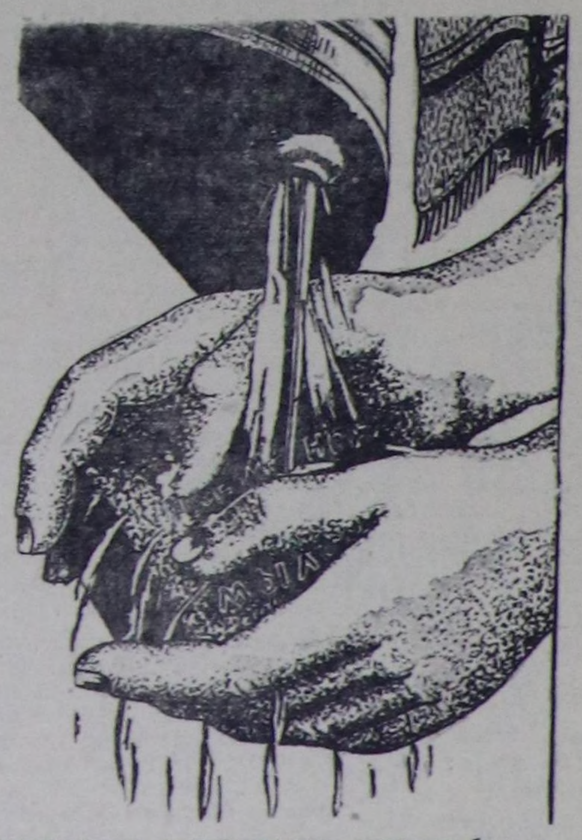

Халдавырларның нептередикчизи—сээктерни бүгү-ле аргалар-биле болгаш чепсек-хереклелдер-биле узутканар.

Бодуңарны болгаш уругларны баш бурунгаар, чогуур өй-шаанда тарыдыңар.

Аарыг кижилерни эмнелгеге доп-дораан чедириңер.

Санитар-гигиеналыг нормаларны болгаш корум-чурумну күүсетпишаан, силер бодуңарны болгаш долгандыр турар чонну ижин тифинден болгаш дизентериядан камгалаңар.

ТЫВА ОБЛАСТЫҢ САНИТАР ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинкин кудумчузу, бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының иштики информация киллизиниң—3—88. харыысалгалыг секретарының 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт көдээ ажыл-агый, киллистериниң 8—68, культура болгаш амыдырал киллизиниң база бухгалтериянын—3—65

ТС—02189. Культура эргелелиниң типографиязы